

TRGOVSKI TOVARIŠ

LETO XXXIII

1936

ŠTEVILKA 4-5

ČEŠKOSLOVAŠKE IZKUŠNJE PRI SANACIJAH DENARNIH ZAVODOV

Tudi v zgodovini češkoslovaških denarnih zavodov opazamo težave, s katerimi so se morali boriti. Dejstvo, da so tudi na Češkoslovaškem nastopile neke težave, nas ne sme toliko začuditi, ker so nepredvideni gospodarski pretresljaji možni pač povsod in tudi v večjem obsegu kakor pri nas ter se jim ni mogoče izogniti. Važnejše je zaznati, kako je mogoče take pretresljaje s pravočasnimi ukrepi in smotrenim delom ublažiti ali morda celo preprečiti. V tem oziru nam nudi Češkoslovaška najlepši zgled, da spoznamo, kako morejo denarni zavodi prestati tudi večje gospodarske pretresljaje brez škode za vlagatelje in brez škode za narodno gospodarstvo.

I.

Prve težave je povzročila češkoslovaškim denarnim zavodom likvidacija vojnih posojil, katerih so morali češkoslovaški denarni zavodi, zlasti hranilnice, vpisati med vojno ogromne količine. Dočim so naši denarni zavodi morali vojna posojila popolnoma odpisati, kar se je veliki večini izmed njih že posrečilo, je Češkoslovaška priznala lastnikom vsakih 100 kron vojnega posojila za 75 Kč češkoslovaških državnih obveznic, ako so razen tega vpisali nadaljnjih 75 Kč istega novega češkoslovaškega posojila. Tu so nastale izgube zlasti pri onih hranilnicah, ki niso imele dovolj gotovine za vpis novega posojila ali pa so imele preveč vojnih posojil. Češkoslovaška krona je namreč padla mnogo manj kakor jugoslovanska in je bilo zato mnogo težje odpisovati izgube iz vojnih posojil. Nemški denarni zavodi na Češkoslovaškem so utrpeli znatne izgube zaradi padca nemške marke, ker so deloma vodili posebne račune za vloge in posojila v nemških markah v času pred stabilizacijo marke.

(Op. Pripominjamo, da obstojata na Češkoslovaškem dva bančna sistema, ki se pa medsebojno približujeta. V historičnih deželah — Češki, Moravski in Šleziji je bil v veljavi avstrijski bančni sistem, torej isti kot v Sloveniji. Poleg delniških bank in bančnih družb z o. z. delujejo samoupravne hranilnice, kreditne zadruge (mestne in podeželske) ter deželne (hipotečne in komunalne) banke, končno kot češka posebnost okrajne gospodarske posojilnice, ki jih je mogoče označiti kot prisilne kreditne zadruge z jamstvom okrajev. Na Slovaškem in v Podkarpatski Rusiji manjkajo okrajne gospodarske posojilnice in deželne banke, dočim so tamkajšnje maloštevilne hranilnice šele povojne ustanove. Sicer obstoja na Slovaškem kakor v naši Vojvodini veliko število delniških bank.

Natančneje smo obdelali organizacijo in normalno poslovanje češkoslovaških denarnih zavodov v članku »Organizacija češkoslovaških denarnih zavodov in njih poslovanje v času krize. Slovanski svet — Ljubljana, I. letnik 1935/36, štev. 2—4.)

Vendar so nastale znatnejše izgube, ki so povzročile padec treh srednjevelikih čeških bank, šele tedaj, ko je češkoslovaška krona zaradi valutne politike začela l. 1921., zlasti pa l. 1922. naraščati v inozemstvu, in so utrpele razne banke velike izgube na svojih terjatvah v inozemskih valutah. Drugi vzrok domačih izgub je bila deflacijska politika, ki je sicer dvignila tečaj krone, obenem pa zmanjšala konkurenčno zmožnost češkoslovaške industrije na inozemskih trgih in povzročila brezposelnost v izrazito eksportnih industrijah ter nazadovanje cen, zlasti cen nepremičnin, ki so služile za podlago bančnih kreditov. Mnogo so izgubili češkoslovaški izvozniki tudi pri svojih terjatvah v inozemstvu, ki so bile fakturirane v Kč, ker je porast krone škodoval tudi njihovim odjemalcem, ki niso več mogli zadoščati svojim naraslim obveznostim.

Pri vseh treh omenjenih bankah so bile izgube zelo znatne ter se je računalo s tem, da bodo vlagatelji mogli dobiti okrog 20% svojih vlog. (Vendar so končno vlagatelji, največje izmed njih — Moravsko-šlezke banke — prejeli 80% svojih vlog.) To dejstvo bi utegnilo vznemiriti tudi vlagatelje drugih denarnih zavodov, in tega se je zavedala tudi češkoslovaška vlada. Smatrala je za svojo bistveno nalogo, da ustvari skupno organizacijo denarnih zavodov, ki bi skrbela za to, da se morebitne izgube pokrijejo iz skupnih sredstev. Denarni zavodi niso smeli gledati na druge le kot na konkurenčna podjetja, katera bi bilo treba uničiti, temveč so se pričeli zavedati, da je njihov skupni interes, da uspevajo tudi drugi denarni zavodi. Vlagatelji, ki so prestali vojno, so pač povsod zelo občutljivi in se takoj vznemirjajo, tako da se naval vlagateljev od enega denarnega zavoda prav naglo razširi na vse ostale, neglede na to, ali so slabe govorice, katerih nikoli ne manjka, utemeljene ali ne.

Država je torej morala nuditi vlagateljem vseh denarnih zavodov neko materijelno in moralno garancijo. Dne 9. in 10. oktobra 1924 je izšlo 5 zakonov. (Zbirka zakonov in naredb števil 237—241.) Dva izmed teh zakonov sta urejevala notranje poslovanje denarnih zavodov samih, namreč 1. zakon o vložnih knjižicah (listih), delniških bankah in reviziji bančnih zavodov, ter 2. zakon o dolžnosti bankirjev pri shrambi (depozitu) vrednostnih papirjev, ki je uvedel stroge norme glede shranjevanja tujih vrednostnih papirjev, ker se je pokazalo, da so banke s shranjenimi tujimi vrednostnimi papirji vršile nedovoljene manipulacije. Tretji zakon ureja dovoljevanje moratorija denarnim zavodom, ki ne morejo zadovoljiti zahtev vlagateljev.

Prvi zakon je uredil zlasti sprejemanje vlog na knjižice, ki je pri delniških bankah vezano na dovoljenje finančnega ministra, triletni obstoj ter delniško glavnico v višini najmanj 10 milijonov Kč in določeno višino rezerv. Člani uprav vseh delniških bank in bančnih družb z o. z. so se morali obvezati, da bodo iz lastnih sredstev prispevali k dopolnitvi rezerv na določeni minimalni znesek, kar naj bi dvignilo zaupanje vlagateljev, obenem pa navajalo upravne organe k rednemu in opreznemu gospodarstvu.

Za delniške banke je isti zakon predpisal nove določbe o njihovem ustanavljanju, zlasti koncesijo tudi za podružnice; da izključi riziko, je prepovedal zakon nekatere bančne posle sploh (zlasti posle z blagom ter s člani uprave in z uradništvom ter njihovimi rodbinskimi člani), dočim

so drugi posli dovoljeni le pogojno. Tako n. pr. se nobenemu dolžniku ne sme dovoliti kredit, ki bi presegal 10% bančnih lastnih sredstev. Ta predpis je imel namen, da porazdeli riziko na večje število dolžnikov, ker večji kredit, ki bi bil dan enem dolžniku, lahko ogrozi delovanje banke.

Da se omogoči natančnejša kontrola bančnega poslovanja, se mora pri vsaki banki ustanoviti nadzorstveni svet, ki mora k važnejšim bančnim poslom dati svoje soglasje. Razen tega se mora v večjih bankah ustanoviti poseben kontrolni oddelek. Javnost naj dobi sliko o stanju banke z objavo četrletnih izkazov o bančnem poslovanju. Vse delniške banke in bančne družbe z o. z. so po sili zakona članice »Jednote«, revizijskega in zaupniškega združenja češkoslovaških bank, r. z. z. o. z., katera izvršuje njihovo obvezno revizijo.

Zelo strogi so predpisi, ki se tičejo bančnega uradništva ter njegovega izvenslužbenega dela, zlasti pa veljavnosti službenih pogodb. Zakon namreč dopušča znatno krajšanje trajanja teh pogodb in občutno znižanje prejemkov, ker stoji na stališču, da so bili službeni prejemki pri mnogih uradnikih pretirano visoki.

Vsi strogi predpisi pa imajo svoj praktičen pomen šele tedaj, ako je njihova kršitev združena s kazenskimi sankcijami. V tem oziru je češkoslovaška zakonodaja zelo stroga, ker uvaja kazni celo za dejanja, ki v bančnem zakonu niso niti prepovedana. Na drugi strani je dejanski stan mnogih kaznivih dejanj zelo široko definiran, in bo torej odvisno od prakse, kaj se bo smatralo za kaznivo. Vsekako utegnejo tudi kazenski predpisi dvigniti zaupanje v denarne zavode, ako se bo namreč občinstvo zavedalo, da bodo zaradi zagroženih kazenskih sankcij upravni organi in uradništvo denarnih zavodov vršili svojo funkcijo bolj oprezno in vestno.

Nikakor pa kazenski predpisi sami ne morejo zadostovati za to, da se zaupanje v denarne zavode povrne ali ohrani. Zato je treba materialnih sredstev, ki bodo 1. zajamčila likvidnost denarnih zavodov in 2. mogla služiti za kritje morebitnih izgub, ki bi utegnile nastati zaradi splošnih gospodarskih razmer ali tudi zaradi storjenih napak.

Vlagateljem je treba vcepiti prepričanje, da se njihovim vlogam ne more ničesar pripetiti, četudi bi denarni zavod zadele prej omenjene težave. Zavedati se morajo, da stoji za denarnimi zavodi poleg njihovih lastnih aktiv in lastnih sredstev (delniške glavnice in zlasti rezerv) neka skupna organizacija ali pa celo država sama, ki bo pod vsakim pogojem skrbela za to, da se redno poslovanje denarnih zavodov ne bo prekinilo.

V tem oziru je storila Češkoslovaška prve korake že l. 1924., ko drugod na podobne ukrepe še niso nič mislili. Videli bomo pozneje, da so l. 1931. češkoslovaški vlagatelji ohranili mirno kri in niso po nepotrebem dvigali vlog, ker so bili prepričani, da morajo njihove vloge ostati nedotaknjene, četudi bi njihov denarni zavod utrpel izgube ali bi prehodno ostal brez potrebne gotovine. V sosednih državah so l. 1931. dvigali vlagatelji denar v velikem obsegu in opažati je bilo veliko vznemirljivost vlagateljev, na Češkoslovaškem pa naraščajo vloge l. 1931. pri vseh denarnih zavodih razen pri bankah, ki so morale izplačati večje vloge inozemskim vlagateljem, zlasti inozemskim bankam. Šele ko so se začele širiti

govorice o devalvaciji češkoslovaške krone in se je o tem javno razpravljalo več mesecev, so zahtevali vlagatelji v večjem obsegu svoje vloge. Vendar so se kmalu pomirili in v l. 1934. opažamo celo pri delniških bankah po devalvaciji Kč za $16\frac{2}{3}\%$ zopetno naraščanje vlog.

Kako garancijo so imeli vlagatelji, da niso po nepotrebnem dvigali vlog? Bila sta to predvsem oba sanacijska fonda, ki sta bila ustanovljena dne 10. oktobra 1924, in sicer vsak s posebnim zakonom. Prvi fond »Posebni fond za ublažitev izgub, nastalih zaradi povojnih razmer« (skrajšano češki Zvláštní fond), naj bi pokrival zlasti izgube, povzročene po padcu cen blaga ali vrednosti investicij in izgube na dubioznih terjatvah; ako bi to zahteval važen javen interes, sme ta fond služiti tudi za kritje drugih izgub. Važno je, da so se iz tega fonda dajale podpore ne le denarnim zavodom vseh vrst (bankam, hranilnicam, kreditnim zadrugam), temveč tudi nekreditnim zadrugam in njihovim zvezam, zlasti tudi konzumnim zadrugam, ki so od 1640 milijonov Kč, kolikor jih je razdelil ta fond, prejele približno 500 milijonov Kč (glej A. Pimper, České obchodní banky za války a po válce, Praga 1929. str. 366). Ostali znesek 1140 milijonov Kč je odpadel na denarne zavode; najmanj so prejele hranilnice.

V ta fond prispevajo delniške banke v smislu najnovejših zakonskih določb $\frac{2}{10}\%$ do $1\frac{3}{4}\%$ delniške glavnice, in sicer tem več, čim višja je izplačana dividenda, dočim plačujejo kreditne zadruge in hranilnice 10% letnega čistega dobička. Razen tega prispeva država letno fondu znesek, ki ga zahteva kuratorij fonda, vendar ne več kakor 50 milijonov Kč letno, razen tega pa ob določenih pogojih ev. še do 20 milijonov Kč na leto. Fond sme izdajati posebne fondove zadolžnice do višine dovoljenih podpor, ki se obrestujejo najmanj po 4% letno in uživajo tudi subsidijarno državno garancijo. Važno je, da morajo po novih predpisih denarni zavodi vračati podpore, katere so prejeli iz tega fonda, tako da se njegova sredstva množijo tudi na ta način.

Posebni fond uživa torej vsestransko državno podporo, ki ni le moralnega, temveč tudi materialnega značaja.

Nasprotno pa Splošni fond denarnih zavodov v Češkoslovaški republici (»Všeobecný fond«) ni deležen državne materialne podpore. Ta fond je trajnega značaja ter nudi svojim članom — izključno domačim denarnim zavodom vseh vrst — pripomoč (»Výpomoc«), če so utrpeli izgubo ali postanejo njihova sredstva tako daleč imobilna, da je s tem ogrožen njihov obstoj in interes vlagateljev. Pripomoč se daje načeloma v obliki posojil in se lahko veže na razne v zakonu naštetih pogoje, kakor fuzijo z drugim denarnim zavodom, reorganizacijo ali celo likvidacijo.

Iz svojih sredstev sme Splošni fond dajati svojim članom tudi lombardna posojila, in sicer v nekaterih primerih celo do višine 90% tečajne vrednosti papirjev, ki služijo za kritje.

Sredstva pridobiva fond iz prispevkov včlanjenih denarnih zavodov, ki mu odvajajo po novih predpisih 3% od vseh vlagateljem odobrenih obresti, razen tega pa z izdajo fondovih zadolžnic, katerih višina je omejena že v zakonu. Obrestujejo se po najmanj 4% in jamči za nje država subsidijarno. Država ne daje Splošnemu fondu nikakih prispevkov, kar naj navaja denarne zavode k opreznemu gospodarstvu.

Oba fonda naj bi z izpolnjevanjem svojih nalog zajamčila likvidnost in tudi aktivnost denarnih zavodov vseh vrst. S tem je država vsaj posredno prevzela jamstvo za vloge pri denarnih zavodih, kar je vsekako pomirilo vlagatelje.

II.

Čeprav so tedaj bančni zakoni iz l. 1924. uredili zelo vsestransko poslovanje denarnih zavodov in zlasti tudi poskrbeli za materialno pomoč denarnim zavodom, ki bi utrpeli izgube ali bi se znašli v izplačilnih težavah, je vendarle splošna bančna kriza po l. 1931. pokazala, da ti ukrepi ne zadostujejo popolnoma v primeru izrednih težkoč. Zlasti je treba vpoštevati tudi to, da so bila sredstva Posebnega fonda porabljena večinoma že pred l. 1931. in da se mnoge banke niso hotele poslužiti pomoči fonda, čeprav so bile pomoči potrebne. Upale so, da bodo mogle izgube iz deflacijske krize l. 1922./23. postopno odpisati, bale pa so se za svoj prestiž, ako bi se poslužile sredstev iz tega fonda. Uporaba sredstev iz obeh fondov je tudi nalagala podpiranim denarnim zavodom močne omejitve pri poslovanju.

Ako primerjamo rezultate denarnih zavodov na Češkoslovaškem v času krize po l. 1931. z rezultati jugoslovanskih denarnih zavodov, se kaže predvsem, da denarni zavodi na Češkoslovaškem skoro niso poznali izplačilnih težkoč. To razveseljivo dejstvo je pripisovati deloma disciplini vlagateljev, ki so se zanašali na bančne zakone in oba fonda, razen tega pa na vsestransko organizacijo denarnih zavodov. Hranilnice in posojilnice so imele svoje centralne banke, pri katerih so mogle vsaj v manjšem obsegu dobiti likvidnostne kredite, banke pa so se vsekdar mogle zanesti na pomoč češkoslovaške Narodne banke, ki jim je nudila reeskontne in lombardne kredite po znosni obrestni meri.

Že tedaj se je pokazala velika važnost vrednostnih papirjev za denarne zavode, ker so mogli na podlagi teh papirjev doseči posojila pri Narodni banki, pa tudi pri drugih denarnih zavodih. To velja zlasti za hranilnice, ki so mogle dobiti lombardna posojila deloma na podlagi lastnih, deloma pa tudi na podlagi izposojenih papirjev. Ne smemo tudi pozabiti, da je Češkoslovaška v smislu mirovne pogodbe prevzela tudi vsa na njo odpadajoča avstrijsko-ogrska državna predvojna posojila, in da so tudi dežele enako kakor država vršile naprej v redu obrestno službo in amortizacijo svojih autonomnih obligacij. Hranilnice, pa tudi drugi denarni zavodi so tedaj imeli zadostne količine takih papirjev. Ako pa n. pr. kakšna hranilnica ni imela dovolj lastnih papirjev, so ji posodile papirje sosednje hranilnice, v nekaterih primerih s posredovanjem hranilniške zveze tudi Deželna banka, sanacijski fond, ali celo finančno ministrstvo, ki se je zavedalo važnosti rednega poslovanja denarnih zavodov tudi za državne finance.

Taka lombardna posojila je dajala Narodna banka do višine 75% tečajne vrednosti, in sicer brez ozira na lastna sredstva zavoda, kateri je prosil za tak kredit. Kako je podprla Narodna banka denarne zavode v času krize l. 1931. s posojili, se vidi iz dejstva, da so vsi krediti Narodne banke znašali v marecu 1931 komaj 140 milijonov Kč, konec l. 1931. pa

2,3 milijarde Kč. (Glej Rok 1934 v číslech. Izdal Státní úřad statistický. Praga 1935, str. 203.)

Ta podpora Narodne banke pa je imela še nadaljnjo dobro stran. Ako je mogel denarni zavod na podlagi svojih vrednostnih papirjev dobiti vsak čas posojilo po znosni obrestni meri, ni imel razloga, da bi jih prodajal po potrebi za vsako ceno, kar bi mu utegnilo povzročiti zaradi padca tečajev znatne izgube, zlasti še, ker bi večja ponudba papirjev od strani več denarnih zavodov vplivala zelo neugodno na njihove tečaje. Tako je mogel vsak denarni zavod brez rizika tečajne izgube dobiti gotovinska sredstva, zmanjšanje ponudbe takih papirjev pa je na borzi dvignilo tečaje. Dočim je rentabilnost češkoslovaških obligacij narasla od l. 1930. do l. 1932. le od 5'6% na 6'4%, je v tem času narasla rentabilnost jugoslovanskih papirjev od 8'03% na 13'94%, kar pomeni, da so tečaji češkoslovaških papirjev padli le neznatno, naši pa za več kakor tretjino. (Glej Rok v číslech, str. 210 sl.) Te številke so najboljši dokaz za potrebo reguliranja tečajev tudi v Jugoslaviji.

Ko so se v Avstriji l. 1931., v Nemčiji l. 1931. in 1932. pokazale pri denarnih zavodih velike izgube, je bilo jasno, da bodo na Češkoslovaškem nekatere banke izkazovale izgube, zlasti one, ki, kakor omenjeno, še niso bile odpisale vseh povojnih izgub.

Da uredijo svoje bilance za l. 1932., so morale nekatere češkoslovaške banke prositi za pomoč iz obeh fondov in deloma tudi za državno pomoč, ker sredstva fondov niso zadostovala. Del izgub so te banke sicer krile z odpisom delniške glavnice in rezerv; vkljub temu so ostali še veliki zneski nepokriti. Tu se je država postavila na stališče, da se sanacija teh važnih denarnih zavodov ne sme izvršiti v breme vlagateljev. Delničarji so sicer morali žrtvovati večji del svojih delnic, vendar ne vsega, ker je sicer obstojala nevarnost, da ne bo več mogoče najti novih delničarjev, in država tudi ni hotela dopustiti popolnega gospodarskega poloma delničarjev, čeprav določa novi bančni zakon, ki je bil ob tej priliki l. 1932. znatno spremenjen, da »se mora pri dajanju podpore upoštevati tudi ta, da se ureditev razmer pri banki izvrši tudi na račun njenih delničarjev.«

Načini, kako so denarni zavodi prejeli »podporo iz javnih sredstev«, so naštetí v čl. novega bančnega zakona. Ti so:

1. Podpora iz Posebnega fonda za pokritje povojnih izgub.
2. Pripomoč iz Splošnega fonda denarnih zavodov.
3. Podpora, s katero je prispevala država h kritju izgub, in sicer v obliki a) posojila, b) vloge, c) plačila obresti za posojilo, katero je dal banki kdo drugi, č) drugačne dajatve kapitala ali d) prevzema jamstva za posojilo, katero je dal banki kdo drugi.

Načina ad 1. in 2. sta nam že znana. O možnostih sanacije pod 3. pa se ve zelo malo, ker se uradne številke o tem niso objavile, čeprav je bil že pripravljen komunike o teh sanacijah in podporah. Obstojata tedaj cela vrsta možnosti, kako je mogla država prispevati in kako je tudi prispevala ogroženim bankam in tudi drugim denarnim zavodom, za katere veljajo predpisi IV. poglavja zakona z dne 21. aprila 1932, ki govori o »Posebnih določbah za delniške banke s podporo iz javnih sredstev«.

Komunike ni bil objavljen, ker se je smatralo, da bi objava natančnejših zneskov izgub in podpor utegnila vznemiriti vlagatelje teh, pa

morda tudi drugih denarnih zavodov; razen tega bi objava izgub mogla neugodno vplivati na davkoplačevalce, ki bi utegnili domnevati, da bodo morali oni plačati vse te zneske. Vsekako je bilo večinoma znano, kateri večji zavodi so bili deležni podpor. Tu moramo ugotoviti, da je dejstvo, da je država podprla te zavode, vlagatelje pomirilo. Zlasti zanimivo je dejstvo, da vsi večji, z državno pomočjo sanirani zavodi izkazujejo za l. 1935. znaten prirastek vlog, ker je mnogo vlagateljev, ki so prepričani, da država ne more dopustiti propada denarnega zavoda, ki je tako rekoč njen. Zlasti gre tu za one delniške banke, pri katerih je morala država prevzeti del na novo povišane delniške glavnice; taka povišanja kapitala se skrivajo pod 3. č) gori navedenih sanacijskih sredstev.

Država je z udeležbo na povišanem novem kapitalu postala večinski delničar teh zavodov in torej solastnik, ki ima največji interes na tem, da ti denarni zavodi čim bolje uspevajo, da ji morejo polagoma vrniti podpore, ker je vračilo podpor v zakonu izrecno predvideno. Izplačilo dividend je pri bankah, ki so bile deležne državne podpore, močno omejeno, poslovanje pa se vrši pod nadzorstvom posebnega državnega zupnika, ki ima tudi pravico »veta«. Ako zahteva »važen javen interes, sme vlada pri banki ustanoviti nov upravni in nadzorstveni svet«, kar imenuje komentator češkoslovaških denarnih zakonov g. Švamberg (Ozdravění našeho peněžnictví. Systematický výklad nového zákona upravujícího naše peněžnictví, Praga 1932), »začasno socijalizacijo banke«.

Ako ima država itak o rokah večino delniške glavnice, ji ti posebni predpisi niso niti potrebni. Vsekako je s sanacijo denarnih zavodov in zlasti s pridobitvijo večine v delniških bankah pridobila država po sili razmer močan vpliv na denarne zavode, ki bodo mogli ev. državi služiti pri izvajanju bančne politike.

S temi ukrepi, ki so bili deloma formalnega (nova ureditev bančne zakonodaje), deloma materialnega značaja, je bil v glavnih potezah rešen problem češkoslovaških denarnih zavodov — in kar je glavno — brez večjih vidnih žrtev državne blagajne in davkoplačevalcev. Zneski, katere je porabila Češkoslovaška na zunaj za sanacijo denarnih zavodov, so na videz ogromni, četudi niso točno znani. Toda motil bi se, kdor bi mislil, da so bile te podpore, zlasti pa plačilo za prevzete delnice, dane morda izključno v gotovini. To za sanacijo denarnih zavodov, t. j. za pokritje njihovih izgub, ni neobhodno potrebno, dokler more denarni zavod na podlagi svojih ali izposojenih aktiv računati na kredit pri svoji emisijski banki.

Kako pa se sicer morejo pokriti izgube, ako ne z gotovino? Ako se izkaže v bilanci denarnega zavoda izguba, se da ta izguba vsekako pokriti z gotovino. Toda denarni zavod te gotovine niti ne potrebuje in država je morda noče ali tudi ne more dati. Kaj pa more dati, da pokrije bilančno izgubo? Države obveznice? Na Češkoslovaškem so deloma zadostovale obveznice obeh fondov, kolikor pa te niso zadostovale, je morala država dati državne obligacije. Sanirana banka jih shrani v svojem portefeullu, jih bilancira med svojimi aktivami, porabi jih lahko tudi kot protivrednost za državi izročene delnice. Bilanca se da na ta način uravnotežiti. Ako bi banka ne imela dovolj gotovine, si more na podlagi takih državnih obligacij izposlovati lombardno posojilo. Obligacije se torej pogojen državni dolg, ker mora banka skrbeti za odplačilo prejetih podpor, odnosno vračilo prejetih obligacij, država pa upa, da bo

tudi bančne delnice po zboljšanju bančne bilance mogla zopet prodati, ker take delnice zanjo nimajo značaja trajne naložbe. Sicer bi utegnila za državo nastopiti obveznost, da izplača obveznice šele v primeru likvidacije denarnega zavoda, ker bi se tedaj obveznice morale izročiti vlagateljem ali prodati. Dokler pa banka posluje in četudi bi se medtem fuzijonirala z drugo banko, ne obstoja za državo nikaka obveznost do plačila obresti teh obveznic, ako so brezobrestne, niti do amortizacije teh obveznic.

Opozarjamo na to, da veljajo predpisi o denarnih zavodih s podporo iz javnih sredstev za denarne zavode vseh vrst, na katere so se l. 1932. deloma raztegnili nekateri dosedanji in novi predpisi.

III.

Ti ukrepi so v glavnem zadostovali za pokritje izgub pri češkoslovaških denarnih zavodih. Ostalo je drugo vprašanje, kako zagotoviti likvidnost denarnih zavodov. Likvidnost denarnega zavoda seveda ne more iti tako daleč, da bi imel za vse vloge na razpolago 100% likvidno kritje, kajti tedaj bi denarni zavod ne smel dajati nikakih posojil, od katerih je odvisen napredek zasebnega in javnega gospodarstva in bi tudi ne mogel plačevati vlagateljem nikakih obresti. Likvidnost obstoja v tem, da more zadovoljevati verjetne zahteve vlagateljev.

Ceškoslovaškim denarnim zavodom je v času po l. 1931. dajala Narodna banka zadostne kredite. Zato so bile naložbe denarnih zavodov pri drugih denarnih zavodih, ki se smatrajo povsod za likvidne naložbe in ki so pri nas l. 1931. žal odpovedale, res vedno razpoložljive.

Velikega pomena vrednostnih papirjev kot likvidne naložbe so se pričele zavedati na Češkoslovaškem v času krize zlasti hranilnice, ki so jih imele n. pr. l. 1934. za 5,6 milijard Kč (glej Zprávo o činnosti za rok 1935. Svaz československých spořitelén-hranilnic, Praga 1936, str. 17), pa tudi drugi denarni zavodi, ki jih niso imeli tolike količine. Država je spoznala važnost teh obveznic, ki so se nahajale pri denarnih zavodih, za javni kredit in za javne finance sploh.

Država ima vedno interes na čim višjih tečajih svojih obligacij, pa tudi drugih vrednostnih papirjev, ker ji nizki tečaji in visoki donos teh papirjev ovirajo in celo onemogočajo pristop na denarni trg. Država, koje obveznice se rentirajo s 15% in več %, ne more najeti novega posojila, ker bi preveč obremenila davkoplačevalce in ne more tedaj izvajati javnih del in drugih koristnih investicij.

Zato opažamo v zadnjih letih povsod velike napore držav, da dvignejo tečaje državnih papirjev in s tem tako znižajo obrestno mero, da so možne emisije novih obligacij po nižji obrestni meri. Učinkovito sredstvo za to je bilo na Češkoslovaškem tudi znižanje obrestne mere za posojila denarnih zavodov in za vloge v denarnih zavodih, ker se mora znižati tudi rentabilnost državnih obveznic, ako se zniža obrestna mera, katero morejo doseči vlagatelji za vloge.

Omenili smo že, na kak način je Češkoslovaška skrbela za čim višje tečaje državnih papirjev, zlasti kako je na trgu omejila ponudbe papirjev. To še ni zadostovalo. Z zakonom z dne 14. marca 1934 (štev. 49 Zbirke zakonov in naredb) se ustanavlja »Češkoslovaški reeskontni in lombardni zavod«, ki ima glasom prvotnega besedila namen:

a) dajati ali posredovati denarnim zavodom menične in lombardne kredite, b) sodelovati pri ureditvi trga državnih papirjev in udeleževati se državnih kreditnih operacij, c) trgovati z vrednostnimi papirji, kolikor je to potrebno v zvezi s posli iz točke a) in b). Kolikor to zahteva javni interes, sme zavod izvrševati likvidacijo denarnih zavodov in drugih podjetij ter jim ev. podeljevati druge kredite kakor pod a). Na noben način pa zavod ne sme dajati denarnim zavodom podpor za kritje izgub.

Sredstva Zavoda preskrbi deloma država z vlogo 100 milijonov Kč; razen tega sme Zavod pridobivati sredstva tudi z reeskontom in lombardom in po prvotnem besedilu z drugimi posojili, zlasti z izdajo blagajniških nakaznic (bonov), delnih zadolžnic ali zastavnih listov. Glavni vir pa naj bi bili obvezni prispevki. 1. Vsak denarni Zavod mora nalagati pri Zavodu 10% svojega vsakoletnega prirastka vlog, dokler ne doseže njegova obvezna vloga pri Zavodu 5% vseh njihovih vlog. 2. Centralna socijalna zavarovalnica in Splošni pokojninski zavod morata nalagati 10% prirastka svoje za trajno naložbo sposobne imovine tako dolgo, dokler njihova vloga pri Zavodu ne doseže 5% njihove imeovine. 3. Vse življenjske zavarovalnice morajo nalagati pri Zavodu 15% prirastka svojih premijskih rezerv, dokler ne doseže njihova skupna vloga pri Zavodu 10% vseh teh rezerv.

Vloge seveda niso izgubljene, ker se obrestujejo po najvišji obrestni meri, katero plačujejo deželni denarni zavodi za vloge, vezane na najdaljšo dopustno dobo. Denarni zavod sme tudi, ako mu je to potrebno, zahtevati povračilo svoje vloge, za katero jamči država subsidijarno; finančni minister sme prevzeti državno jamstvo za druga posojila Zavoda do višine 500 milijonov Kč. Sicer pa uživa Zavod najrazličnejše privilegije.

Prvotno besedilo zakona danes ni več v veljavi. Predvsem so izšli 18. aprila 1934 Zavodovi statuti, ki predvidevajo natančnejše pogoje za dajanje posojil. Lombardna posojila na popilarno varne vrednostne papirje se smejo dajati celo do 85% njihove tečajne vrednosti, kar je velikega pomena za tečaje papirjev, ker bo denarni zavod raje skušal dobiti posojilo v tej višini, kakor pa hotel papirje prodati.

Za posojila velja poseben pogoj, da se smejo porabiti le za potrebno zvišanje mobilnosti denarnega zavoda ali v interesu gospodarsko zdravih podjetij.

Glede sodelovanja pri ureditvi trga državnih papirjev velja, da naj Zavod skrbi, da se bo ta trg gospodarsko zdravo razširjal in razvijal.

Prvotni zakon je bil spremenjen pozneje še z vladno naredbo z dne 13. julija 1934, z vladnim razglasom z 22. decembra 1934 in z vladno naredbo z 22. februarja 1935. Važno je zlasti, da sme Zavod sedaj »izdajati zastavne liste na podlagi hipotekarno zavarovanih posojil, prevzetih od denarnih zavodov ali danih denarnim zavodom ali drugim podjetjem, na katerih imajo denarni zavodi interes.« V najkrajšem času se pričakuje izdaja pravilnika o izdaji teh zastavnih listov, izdanih na podlagi cesij hipotek. Na ta način bo omogočeno denarnim zavodom, ki dajejo pretežno dolgoročna posojila, torej zlasti hranilnicam, da bodo mogli na podlagi svojih dolgoročnih terjatev dobiti po potrebi likvidna sredstva.

S končno stilizacijo nalog Zavoda se je torej doseglo, da morejo denarni zavodi vedno spremeniti svoje kratkoročne, pa tudi dolgoročne

naložbe v likvidna sredstva — v gotovino, ne da bi pri tem tvegali tečajne ali druge izgube, in sicer proti zmernim obrestim. Tu je omeniti, da je splošna zaščita kmetov na Češkoslovaškem s 1. januarjem 1936 ukinjena, vendar obstojajo razne kategorije dolžnikov (brezposelni), katerim so bile poleg znižanja obresti dovoljene plačilne olajšave s podaljšanjem odplačilnih obrokov. Na drugi strani so bile zelo občutno znižane obresti za vloge pri denarnih zavodih, obenem pa tudi obresti za posojila vsem vrstam dolžnikom. Vsekakor so nizke posojilne obresti za vlagatelja garancija solventnosti dolžnikov, ki bodo mogli nižje obresti denarnim zavodom v redu plačevati, dočim bi jim visoke obresti morda onemogočile odplačevanje kreditov, in bi mogli obrestni zaostanki ogroziti vrednost kritja, ki ga je dal dolžnik denarnemu zavodu za kredit.

Znižanje obrestne mere za vloge in posojila je bilo v zvezi z znižanjem obresti državnih papirjev, ki bo državi prineslo letno visoke prihranke na obrestih, ni še pa definitivno urejeno.

Vsekakor bi znižanje obrestne mere državnih papirjev ne bilo mogoče, ako bi ne bil Reeskontni in lombardni zavod dvignil tečajev državnih papirjev tako, kakor se mu je to posrečilo v necelih dveh letih svojega delovanja.

Hospodárský rozhled od 27. februarja 1936 pravi o tem sledeče: Njegovi uspehi so taki, da čuti celo naše gospodarstvo njihove blagodejne učinke. Zajamčil je našemu denarstvu mir, utrdil trg državnih papirjev in položil s tem temelje za gospodarsko poživljenje.«

650 denarnih zavodov je črpalo kredit pri Zavodu; na dan 31. decembra 1935 dovoljeni, a deloma neizkoriščani reeskontni krediti so znašali 256 milijonov Kč. Borzni lombard vrednostnih papirjev, pri katerem je Zavod sodeloval, je dosegel znesek pol milijarde Kč, tečajna vrednost državnih papirjev pa se je dvignila od začetka Zavodovega delovanja za več kakor 3,300 milijonov Kč, tedaj za blizu 6 milijard Din. Na ta način so postali državni papirji bistveno kratkoročna in obenem rentabilna naložba.

Uspehi pri ureditvi trga državnih papirjev se dajo presoditi tudi po dejstvu, da je Zavod v okviru svoje intervencijske akcije imel nekaj časa za okrog 1200 milijonov Kč državnih papirjev. Postopoma je velik del teh papirjev zopet prodal, in sicer z velikim tečajnim dobičkom, ker so se tečaji državnih papirjev dvignili.

Zanimiva je sestava Zavodovih obveznih vlog. Prvo leto (1934) so tvorile vloge denarnih zavodov le 23,9 milijonov Kč proti 129,9 milijonom zavarovalnic, 31. decembra 1935 pa so imeli denarni zavodi že 99,3 milijonov vlog, zavarovalnice pa 239,2 milijonov Kč. Iz teh številk se vidi, kako so morale v l. 1935. naraščati vloge pri denarnih zavodih.

Sanacije češkoslovaških denarnih zavodov so najboljši dokaz, kako je mogoče s smotrenimi predpisi in ukrepi, ki so deloma odvisni od Narodne banke in drugih zato poklicanih, ev. na novo ustanovljenih denarnih zavodov, končno pa z državno pomočjo, ki pa še ni istovetna z večjimi novimi državnimi izdatki, doseči in ohraniti likvidnost denarnih zavodov, preskrbeti ev. sredstva za kritje izgub brez škode za vlagatelje in kako ohraniti zaupanje v denarne zavode kot vir gospodarskega napredka, končno pa tudi utrditi državni kredit sam, ki je v toliki meri odvisen od rednega poslovanja denarnih zavodov.

Dr. Vladimír Murko

PODRŽAVLJENJE ITALIJANSKIH VELEBANK

Z letom 1936. je stopila reforma italijanskih velebank in z njimi tudi emisijske banke v zadnji stadij. Tri velebanke so bile proglašene za javnopravne banke, Banca d'Italia (emisijski zavod) pa podržavljen in bo kot tak vršil svoje funkcije kot banka vseh bank. Ob tej priliki je zanimivo podati nekaj podatkov o razvoju italijanskih bank, posebno pa velebank.

Italijo lahko imenujemo domovino modernega bančništva in borzništva, saj so imela severnoitalijanska mesta, posebno obmorska v srednjem veku v rokah svetovno trgovino, kolikor se o njej da že tedaj govoriti, in so bile tedaj ustanovljene prve banke. Nebroj izrazov v modernem bančnem poslovanju kaže, da so bili prvi začetki modernih bank v Italiji. Omenjamo še n. pr., da obstoja že od leta 1539. Banca di Napoli, ena izmed nekdanjih emisijskih bank Italije, ki pa od leta 1926. nima več pravice izdajanja bankovcev. Čez leta bo banka praznovala štiristoletnico svojega obstoja.

Toda moderne banke je dobila Italija šele v 19. stoletju, nekako v sredini stoletja, kot so se pojavile tudi drugod po vzoru sličnih ustanovitev, v visoko razvitih kapitalističnih državah. Tedaj je bila Italija razdeljena v nebroj državic, katerih vsaka je stremela ustanoviti si svojo emisijsko banko, ki je pa obenem bila tudi navadna banka, ki se je pečala s skoro vsemi bančnimi posli. Okoli leta 1873., torej neposredno po političnem zedinjenju Italije, je bilo v Italiji 107 delniških družb, ki so se bavile s kreditnimi posli (bank in finančnih družb) z glavnico 913 milij., kar je bila za tedanje razmere znatna vsota. V desetletju do leta 1880. se je število zavodov zmanjšalo, nato pa začelo zopet naraščati. V devetdesetih letih je ponovno nastopila kriza, ki je za nekaj časa ustavila razmah, nato pa sta do začetka svetovne vojne število in glavnica kreditnih ustanov na delniški podlagi zopet naraščala. Leta 1913. je bilo v Italiji 189 družb z glavnico 749 milij. lir; torej se je v teku 40 predvojnih let število zavodov sicer povečalo, toda glavnice so bile manjše.

Kapitalna moč Italije pred vojno ni bila znatna. Ko je leta 1894. ustanovljena sedanja največja trgovska banka v Italiji »Banca Commerciale Italiana« je pri ustanovitvi sodeloval nemški kapital in polnih 17 let je bil na čelu banke (kot administrateur delegue) g. Toeplitz.

Nekaj podatkov naj pokaže razmerje med italijanskimi denarnimi zavodi l. 1913., torej pred vojno. Hranilne vloge so znašale pri hranilnicah 2.595 milij. lir, pri poštni hranilnici 2.091 milij., korespondenti in vloge velebank pa 1.707 milij. lir, skupno torej 6.393 milij. lir, kar je kazalo na veliki čut italijanskega naroda za varčevanje. Te številke so bile tudi visoke radi tega, ker so bile v njih vsebovane znatne vloge izseljencev. Pred vojno pa je bila italijanska emigracija izredno razvita in zastopana vsepovsod po svetu.

Banca d'Italia je imela tedaj 1.108 milij. lir zlata, obtok bankovcev pa je znašal 1764 milij. lir, ves obtok bankovcev pa je znašal 2783 milij., ker je krožilo zelo veliko državnih bankovcev in pa bankovcev neapolitan-ske in sicilijanske banke.

Vojna in povojna inflacijska leta so prinesla kot povsod drugod velik razmah bank. Število bank je naraslo, glavnice so bile velike, velebanke

so otvarjale podružnice in financirale v vedno večji meri industrijo, pri kateri so se začele tudi udeleževati z glavnico. Do leta 1920. je število kreditnih ustanov na delniški podlagi naraslo na 282 z glavnico 2841 milij. lir, kar pa je preračunano na zlate lire, dalo le 514 milij. lir. Od 282 zavodov je bilo 268 bančnih družb, 14 pa finančnih. Ta razvoj se je nadaljeval vse do leta 1925., ko je deflacijska krizala ustavila vse to.

Toda ta razmah ne sme motiti. Že v tej dobi se javljajo znaki krize. Leta 1921. je prišlo do poloma ene velebanke in kmalu bi ji na tej poti sledila tudi druga, če ne bi prišlo do pomoči ostalih velebank. Da je polom ene velebank pomenil mnogo, se je čutilo tedaj v vsej Italiji. Šlo je za Banca Italiana di Sconto. Ta banka je bila ustanovljena leta 1915. po fuziji dveh bančnih družb: Società Italiana di Credito Provinciale in Società Bancaria Italiana, ki sta imeli obe skupaj leta 1913. 65 milij. glavnice in 113 milij. vlog. Iz teh podatkov je tudi razvidno tipično dejstvo za italijansko bankarstvo, da imajo zavodi znatne delniške glavnice v primeri s tujimi sredstvi. Banca di Sconto je prevzela v teku let nadalje še več manjših zavodov. Jeseni leta 1921. v zvezi s splošno industrijsko krizo pa je prišlo do težkoč banke. Sicer so ji priskočile na pomoč ostale tri velebanke, toda pomoč ni zadostovala in je banka decembra morala zaprositi za moratorij in potem za likvidacijo. Marca 1922 je bil objavljen status banke, katerega je sestavila posebna sodna komisija in iz katerega je bilo razvidno, da so znašala pasiva brez glavnice in rezerv 5917 milij. lir, aktiva pa komaj 4929 milij. in je tako znašala izguba 988 milij., h katerim pa je treba prišteti še izgubljeno glavnico in rezerve v znesku 394 milij. lir. Tako je znašala skupna izguba 1382 milij. lir. Leta 1922. je banka sklenila s svojimi upniki poravnavo, po kateri so mali upniki dobili večji del, ostali upniki pa manjši del svojih terjatev, poleg tega pa so veliki upniki dobili tudi delnice novega zavoda Banca Nazionale di Credito, ki je nadaljevala posle stare banke. Nadalje je bil ustanovljen v Sindikatu za predume na industrijske papirje, ki so ga tvorile emisijske banke in glavne trgovske banke, poseben avtonomni oddelek, ki je moral skrbeti za sredstva za izvedbo likvidacije. Ta sredstva so se dobila z reeskontom pri emisijskih bankah. Odločilno je ta odsek posegel tudi v krizo Banche di Roma, ki je zašla v težkoče leta 1923., pa jih je s pomočjo reeskontnih kreditov prebrodila brez škode za svoje vlagatelje. Na koncu leta 1924. so reeskontni krediti avtonomnega odseka znašali nad 4 milijarde lir. Od tedaj naprej pa so se ti krediti zmanjševali.

Nekoliko obsežnejši popis te krize in nje rešitve je važen, ker je značilen tudi za bodoče sanacije, o katerih bo še govora. Sicer je bil pa ta način reševanja bank v krizi vzgled tudi za druge države pri sanaciji njih bank.

Bančna zakonodaja leta 1926.

Nova doba za italijanske kreditne zavode je nastopila leta 1926. Na podlagi dotedanjih izkušenj je pristopil fašizem k ureditvi vprašanja kreditnih zavodov. Uveljavljena sta bila dva dekreta — zakona, ki sta podlaga za vso italijansko bančno zakonodajo: št. 1511 z dne 7. septembra 1926 in št. 1830 z dne 6. novembra 1926. Med glavnimi predpisi navajamo, da je odprtje novih zavodov in podružnic in fuzioniranje dovoljeno samo s posebnim dovoljenjem finančnega ministra po zaslišanju emisijske banke. Dokler rezerve ne dosežejo 40% glavnice, se mora letno iz čistega dobička

dodeliti najmanj ena desetina rezervam. Če pa kak zavod daje več na rezerve, uživa za to posebne davčne olajšave. Za nove zavode je določena najmanjša glavnica. Čisto premoženje zavoda mora znašati najmanj eno dvajsetino vlog. Posameznim dolžnikom dovoljeni krediti ne smejo znašati več kot eno petino premoženja zavoda. Vsi zavodi razen nekega dela, ki je podvržen nadzorstvu kmetijskega ministrstva, so podvrženi nadzorstvu emisijskega zavoda, ki ima tudi dalekosežne pravice vpogleda in regulacije poslovanja. Vpisati pa se morajo denarni zavodi še posebej v register pri finančnem ministrstvu.

Zakonodaja nosi naziv Tutela del Risparmio, kar pomeni, da je bila izdana z glavnim ciljem, preprečiti škode za varčevalce, ki so zaupali svoje prihranke kreditnim zavodom.

V zvezi z novo zakonodajo je bil s kraljevskim dekretom — zakonom št. 1832 z dne 6. novembra 1926 ustanovljen Istituto di Liquidazione, ki je prevzel vse posle omenjenega avtonomnega odseka, Sindikata za predujme na industrijske papirje. Polagoma je novi zavod (do konca septembra 1930) zmanjšal svoj obliko pri emisijskih bankah na približno pol milijarde lir. Ker mu je deloma uspelo realizirati nekaj terjatev, je prevzel omenjeni avtonomni odsek in je dobil tri četrtine davka na bankovce v obtoku. Kasneje pa je tudi Banca d'Italia dajala del svojega čistega dobička za zmanjšanje obveznosti odseka, oziroma likvidacijskega zavoda.

Zaradi časovne zveze omenjamo, da je pravica do izdaje bankovcev prenehala za Banco di Napoli in Banco di Sicilia leta 1926., tako da sta ti dve banki postali skoro navadni trgovski banki.

Kriza leta 1931.

Na podlagi politike, izvirajoče iz zakonodaje iz leta 1926., se je fuzionirala Banca Nazionale di Credito, naslednica Bance di Sconto z drugo velebanko Credito Italiano, ki ima svoj sedež v Genovi. Fuzija je bila sklenjena marca 1930 z veljavnostjo od 1. januarja 1930. Istočasno sta se fuzionirali tudi dve finančni družbi, ki sta bili afiliaciji omenjenih zavodov: Compagnia Finanziaria nazionale in Istituto Finanziario Nazionale v nov zavod, ki je prevzel tvrdko Banca Nazionale di Credito. Del glavnice prejšnje Banca Nazionale di Credito je bil dodan rezervam, skupni kapital obeh bank po omenjeni dotaciji rezervam v znesku 625 milij. lir pa je bil zmanjšan na 500 milij. lir s prenosom 125 milij. lir na novo družbo Banca Nazionale di Credito, katere glavnica znaša 350 milij. lir (225 milij. je znašala glavnica obeh omenjenih fuzioniranih finančnih družb). Tako je Credito Italiano postal čista vložna banka, dočim se je nova Banca Nazionale di Credito bavila z drugimi posli.

Leta 1931. so se v zvezi s splošno evropsko bančno krizo pričeli množiti tudi dvigi iz italijanskih bank, ki so dosegli v teku vsega leta 43 milijarde lir. V začetku krize so banke pomagale industrijam z novimi krediti, toda kaj kmalu se je moralo začeti krčenje kreditov. Banke so bile prisiljene prodajati dele svojih aktiv, da bi mogle zadostiti zahtevam, ki so se stavile nanje. Važen del aktiv, katerega pa ne bi bilo mogoče vnovčiti brez znatnih izgub, so predstavljali papirji in udeležbe pri industrijskih podjetjih.

Tako je prodala največja italijanska banka Banca Commerciale Italiana za skoro 4 milijarde svojih vrednostnih papirjev in udeležb pri

gospodarskih podjetjih družbi Sofindit (Societa Finanziaria Industriale Italiana), katere glavnicca se je v ta namen povečala od 100 na 300 milij. in so teh dve sto milijonov lir podpisale industrijske skupine. Družba sama pa je dobila sredstva za prevzem teh paketov delnic in udeležb od novo ustanovljenega IMI (Istituto Mobiliare Italiano). S tem je bil ustanovljen eden najvažnejših državnih zavodov. Njegova glavnicca znaša 550 milij. lir (katere garantirana dividenda znaša 5%) in se nahaja v rokah poloficijelnih denarnih zavodov (ne zasebnih bank). Iz Mussolinijevega govora dne 5. decembra 1931 je posneti, da je namen zavoda pomagati zdravim podjetjem, katerih poslovanje je zavrla svetovna kriza. IMI je bil ustanovljen z dekretom — zakonom št. 1398 z dne 13. novembra 1931. Zavod daje industrijskim podjetjem kredite do 10 let ter lahko izdaja obligacije do 10kratnega zneska svoje glavnice. Zaenkrat je dajal zavod posojila samo za 3 do 5 let ter jih je dal do konca 1934 za 25 milijarde lir.

V začetku leta 1933. pa se je pojavil zopet nov državni zavod: IRI (Istituto per la Ricostruzione Industriale), ustanovljen z dekretom št. 5 z dne 23. januarja 1933. Namen tega zavoda je prevzeti posle Likvidacijskega zavoda, obenem pa dajati kredite tudi slabšim podjetjem v svrhu mobilizacije. Zavod lahko daje kredite za 15 ali celo 20 let. Zavod ima dve sekciji: Sezione mobilizzi industriali in Sezione finanziamenti industriali. Prva sekcija ima namen mobilizirati kredite, druga pa financirati poslovanje industrije, ker slednje ni združljivo s poslovanjem bank, ki goje vložne posle. Prva sekcija je prevzela posle Likvidacijskega zavoda, kateremu je Banca d'Italia izdala velika posojila. Ta posojila so znašala konec leta 1926. 2650 milij. lir, pa so do maja 1931 padla na 625 milij., do konca leta 1931. pa so se zopet povečala na 1500 milij. V letu 1932. pa nadalje na 1900 milij. lir. S tem je prenehal delovati Likvidacijski zavod. Ta sekcija dobi od države letno podporo 85 milij. lir v dobi 20 let. Poleg tega je sekcija dobila še pravico izdajati obligacije, katerih je izdala za 1 milijardo lir po 4-5%. Za obligacije garantira država. Glavnico novega zavoda, oziroma sekcije za mobilizacijo zamrznjenih kreditov so podpisali: 60 milij. lir je prevzela Blagajna za vloge in posojila (Cassa Depositi e Prestiti), 20 milij. prevzame državna blagajna socialnega zavarovanja, 20 milij. pa Nacionalni zavarovalni zavod od skupnih 100 milij. lir.

Leta 1932. je prevzela milanska Banca Commerciale Italiana tržaško Banca Commerciale, močan zavod z glavnico 100 in 273 milij. lir vlog in upnikov (na koncu leta 1930.).

7 milijard in pol za sanacije

Danes sicer še ni mogoče izračunati, koliko je točno stala sanacija državo, ker se posli še razvijajo in niso likvidirani. Seveda pa dosti država ne bo dobila od nelikvidnih terjatev. Cenijo pa, da je država potrošila za sanacijo bank 7 in pol milijarde lir (W. Koch: Die Staatswirtschaft des Faschismus, Jena, 1935). Seveda to niso samo dosedanji stroški države, ampak tudi oni stroški, ki so bili razdeljeni na daljšo dobo let in ki torej še niso učinkoviti.

Polagoma je prišlo do tega, da je prišel IRI do posesti večine glavnice treh obstoječih velebank: Banca Commerciale Italiana (700 milij. lir), Credito Italiano (500 milij. lir.) in Banca di Roma (200 milij. lir). To se je pokazalo že leta 1935., ko je državna oblast »svetovala«
bankam, da naj

za 1934 ne dele nobene dividende ter ves donos porabijo za notranjo okrepitev. Še prej (dne 4. marca) pa je bila ukinjena notacija delnic treh velebank na vseh italijanskih borzah, potem ko je bila že večina delnic v rokah IRI. Zavod bi sicer lahko dovolil izplačilo dividende, saj bi jo potem bankam dal zopet nazaj v drugi obliki. Toda gotovo je, da so bile velebanke, kot je to napisala tedaj »Frankfurter Zeitung«, še potrebne okrepitev in da njih razčiščevanje še ni zaključeno.

Že za leto 1933 so izkazovale tri velebanke toliko čistega dobička, da so lahko izplačevale 5% dividende. Toda že takrat so banke izvedle razčiščenje z znatnimi odpisi. Tako je Banca Commerciale Italiana odpisala rezerve od 580 na 140, Credito Italiano jih je zmanjšal od 300 na 100, Banco di Roma pa od 65 na 40 milij. lir. Skupno so znašali za 1933 odpisi treh velebank 724 milij. lir, za kar so porabile banke 665 milij. svojih rezerv. Tu niso upoštevani odpisi nepremičnin, ampak samo odpisi terjatev in vrednostnih papirjev.

Za leto 1934. so sicer vse tri banke izkazovale čiste dobičke, vendar so skoro vse zneske porabile za okrepitev lastnih sredstev.

Dobički za 1935 so bili deloma porabljeni za okrepitev rezerv, deloma pa preneseni na nov račun.

V naslednjem podajamo za zadnji 2 leti glavne bilančne postavke vseh treh velebank, pri katerih pa je treba upoštevati, da ne bilancirajo vse enotno:

A k t i v a :	1934	1935
blagajna	1.222'1	1.185'1
menice, drž. boni itd.	10.145'5	9.741'4
drž. papirji	744'2	705'65
report	295'0	242'4
vrednostni papirji	167'5	210'6
udeležba pri bankah	411'25	400'7
dolžniki	4.825'04	4.619'4
razni dolžniki	366'4	232'36
nepremičnine	125'7	299'7
P a s i v a :	1934	1935
glavnica	1.400'0	1.400'0
rezerve	288'54	292'9
vloge	3.741'9	3.525'2
upniki	12.169'9	10.540'54
čeki	414'0	510'8
razni dolžniki	231'3	286'05
reeskont	13'0	12'9
prenos čistega dobička	6'15	18'8
čisti dobiček	37'35	44'03

V svrhu pregleda stanja italijanskih denarnih zavodov navajamo po Frankfurter Zeitung z dne 14. maja še naslednje podatke o številu zavodov:

	30. 6. 1931	30. 6. 1933	30. 6. 1935
javnopravne banke	4	4	5
kred. zav. in deln. banke	313	250	219
zadružne kred. ustanove	450	434	381
zasebne banke	248	228	199
hranilnice in zastavljavnice	113	126	123
finančne družbe	76	78	52
podržavne kred. družbe	9	10	12
posebni kred. zavodi (gradbeni, kmetijski)	16	15	13
kmetske blagajne	290	242	226
podružnice itd.	8225	7236	6913

Koliko vlog in upnikov imajo italijanske banke nam kaže naslednja tabela (v milij. lir):

	31. 12. 1930	31. 12. 1932	31. 12. 1934
vse banke	60.764	56.041	56.642
od tega:			
kreditne banke	30.463	24.689	24.317
hranilnice	18.411	19.956	20.940
javnopravne in podrž. banke	4.366	4.852	5.377

Omeniti je še, da obsega ta statistika za 1934 (v oklepajih podatki za 1930): 222 (312) kreditnih bank, 97 (99) hranilnic in 13 (12) javnopravnih ter podržavnih bank.

Po drugih virih pa je stanje italijanskih denarnih zavodov tole:

V začetku registriranja bank in kreditnih ustanov pri finančnem ministru je bilo dne 1. januarja 1928 4055 kreditnih ustanov, od tega 1509 delniških bank finančnih družb in zasebnih bank, 326 hranilnic in zastavljavnice itd. ter 2220 zadrug. Vendar ta statistika ni bilo kompletna, ker se je mnogo zadrug prijavilo za register šele v teku leta 1929. in je šele statistika za konec 1928 popolnoma kompletna. Po drugih virih, ki so nam na razpolago, je znašalo število kreditnih ustanov leta 1928. v Italiji 3738, leta 1932. pa 3226. Tako je bilo leta 1932. (v oklepajih podatki za 1928): delniških bank 336 (413), zasebnih bank 223 (296), zadrugh kreditnih ustanov na delnice 504 (606), druge zadružne kreditne ustanove 2007 (2225), kmetijski kredit 21 (40), hranilnice in zastavljavnice 129 (153), specialni zavodi 6 (5).

Po najnovejših objavljenih podatkih se je v letu 1934. število pri finančnem ministru registriranih zavodov zmanjšalo od 3296 na 3161. Novih zavodov je bilo ustanovljenih 5, 140 pa je bilo izbrisanih, od tega 29 zaradi prostovoljnega opusta vložnih poslov, 3 zaradi fuzije, 69 zaradi zaključene likvidacije, 30 radi poravnave in konkurzov, 7 zaradi popolne nedelavnosti in samo 2 zaradi preklica izvajanja bančnih poslov.

Statistika Banke d'Italia pa izkazuje (primerjaj poročilo tehnične bankirske italijanske zveze za 1934, objavljenem v začetku leta 1936.) v letu 1934. zmanjšanje števila bank od 2661 na 2431, število podružnic se je zmanjšalo od 8655 na 8371, število bančnih krajev (kjer obstoja vsaj ena bančna podružnica) pa od 4309 na 4134.

V naslednjem navajamo tabelarični pregled vlog najvažnejših skupin italijanskih kreditnih ustanov na koncu posameznih let (v milij. lir):

	pošt. hran.	hranilnice	velebanke
1926	10.633	12.954	15.408
1928	10.819	15.685	16.669
1930	13.032	17.372	17.965
1931	14.675	18.181	16.335
1932	17.016	18.743	16.009
1933	19.403	19.524	16.148
1934	20.432	19.573	15.912

V letu 1935. v jeseni je bilo v zvezi s sankcijami in abesinsko vojno ukinjeno objavljanje mnogih statističnih podatkov in zato ni mogoče pokazati jasne slike razvoja italijanskih bank.

Na razpolago so podatki o velikih bankah za 1935, pa tudi veliko število manjših zavodov je že objavilo svoje uspešne leta 1935., iz katerih je razvidno, da je bilo poslovanje boljše kot leta 1934. Tako izkazuje četrta največja italijanska banka povečanje čistega dobička (Banca d'America e d'Italia).

Reforma leta 1936.

Tako je prišlo leta 1936. do nove reforme italijanskih bank. Bistvene točke reforme so: podržavljenje Bance d'Italia, razširjenje poslovanja IMI in povečanje državne kontrole nad poslovanjem denarnih zavodov.

Tri velebanke so proglašene za zavode javnega značaja. S tem se je povečala skupina bank javnopravnega značaja, katerih je bilo doslej 5 (nekdanji emisijski banki: napolitanska in sicilska, Banca Nazionale di Lavoro, Monte dei Paschi di Siena in Istituto di S. Paolo di Torino).

Poslovanje IMI se razširi tako, da bo dajal tudi dolgoročne kredite. Poleg tega bo zavod prevzel Consorzio per Sovvenzioni su Valori Industriali. Finančni odsek IRI se razpusti, še nadalje pa ostane likvidacijski odsek.

Najvažnejše pa je podržavljenje Bance d'Italia. Banca d'Italia je bila ustanovljena leta 1893. kot emisijski zavod, čegar delnice pa so se nahajale v rokah zasebnikov. Sedaj pa prevzamejo vse delnice zavoda hranilnice, kreditne ustanove, javne banke in zavarovalnice ter postanejo vse delnice imenske. Poseben konzorcij iz imenovanih ustanov je do 15. aprila že prevzel vse delnice zavoda (vštevši dividendo za 1936 v znesku 60 lir) po 1300 lir za komad (borzni tečaj je bil tedaj okoli 1500 lir). Imenska vrednost delnice znaša 1000 lir. Glavnica banke znaša 300 mil. lir.

Nadalje se ustanovi poseben urad za varstvo prihranjenega kapitala in izvrševanje kredita, kot se uradno imenuje. Ta urad je podložen posebnemu ministrskemu odboru pod Mussolinijevim predsedstvom. Poslovanje inspektorata bo zelo obsežno. Tako bo inspektorat določal obrestno mero za vloge in posojila, razmerje med posameznimi vrstami aktiv, razmerje med tujimi in lastnimi sredstvi, kavcijo za upravne in nadzorstvene svetnike itd.

Za ostale italijanske banke je velikega pomena določilo, da Banca d'Italia odslej ne bo diskontirala menic od posameznikov, ampak samo

menice kreditnih ustanov. Za njeno kreditiranje pa je bila vnesena izredno dalekosežna določba čl. 99: »Za časa največ treh let od dne uveljavljenja tega zakona more Banca d'Italia po sklepu ministrskega sveta izjemoma biti pooblaščen za diskontne operacije, ki upoštevajo izredne potrebe gotovih gospodarskih panog.«

V zvezi s proglasitvijo treh velebank za javnopravne banke odkupujejo privilegirani zavodi še v rokah zasebnikov se nahajajoče delnice teh treh velebank. Nakupna cena za delnice teh zavodov znaša: Banca Commerciale Italiana in Credito Italiano po 250 lir za delnico (nominale 500 lir) in 50 lir za delnice Banco di Roma (nominale 100 lir).

Zadnje čase razširjajo italijanske banke svoje delovanje tudi v kolonijah. Tako je Banco di Roma odprla svoje podružnice v Masauvi, ki je začela poslovati že decembra lani, in v Asmari januarja 1936. Nadalje je odprla svoji dve podružnici v istih mestih tudi Banca Nazionale del Lavoro. Posebno se pričakuje živahno delovanje bank sedaj, ko se bo začela gospodarska eksploatacija Abesimije. V ta namen je Zavod za javna dela votiral 100 milij. lir, sledila pa bo tudi zasebna delavnost.

Končno omenjamo, da je italijanski kapital po velebankah udeležen tudi v naših bankah. V koncern Banca Commerciale Italiana spada Hrvatska banka v Zagrebu, v koncern Credito Italiano pa Dalmatinska eskontna banka v Splitu.

Drago Potočnik

NOVA TEORIJA DELA, OBRESTI IN DENARJA — NOVI KEYNES

Pod tem naslovom je izšla pred kratkim v angleščini knjiga I. M. Keynesa, profesorja na univerzi v Cambridge-u in svetovnoznanega svetovalca angleške vlade v gospodarskih in vrednotnih vprašanjih. Delo otvarja menda novo dobo teoretičnega in praktičnega narodnega gospodarstva. Kaj hoče avtor povedati, izrazi že v prvem poglavju, ki obsega samo eno stran in ki se nekako takole glasi: »Polagam pri tej teoriji poudarek na besedo ‚o b č a‘, da jo postavim v nasprotje s klasično teorijo, v kateri sem bil vzgojen in ki že celo stoletje praktično in teoretično vlada v vladajočih in akademskih krogih. Dokazal bom, da se načela klasične narodne ekonomije dajo uporabiti le v posebnem slučaju, ne pa pod občimi pogoji. Pogoji klasične teorije nikakor niso oni, v katerih gospodarstvo sedaj živi. Zato nas zavaja ta nauk na napačna pota in v pogubo, kadar poskusimo, da jih praktično uporabimo.«

Že ti stavki naznanjajo prevraten program in bodo narodni ekonomisti vseh dežel postali pozorni nanj. Nadaljnja Keynesova izvajanja in dokazovanja nas do konca zanimajo in nas osupnejo. Kajti Keynes postavi vse dosedanje temeljne pojme o kapitalu, obrestih, zaposlenosti, krizah itd. tako rekoč na glavo in uvaja popolnoma nov vrstni red, drugačno ocenitev tradicionalnih šolskih pojmov. Njegovo delo je žareč protest proti ortodoksni smeri, je obtožba njegovih učiteljev in strokovnih tovarišev, med katerimi nekatere imenoma navede; tako Ricarda, Marshalla, Pigouja, Edgewortha, Heckscherja, Misesa, Hayeckga itd. S tež-

nostjo svoje avtoritete priznava Keynes načela narodnogospodarskih »krivovercev« iz merkantilistične in najnovejše dobe, ki so se borili proti premajhni porabi širokih slojev prebivalstva, proti bornemu življenju, proti ekonomski vzdržnosti, trdeč, da močna poraba ne naredi človeštvo revno, temveč da ga obogati. Tem prevratnikom se Keynes pridruži in jim podaja duševno orožje za njih opravičilo. Najprvo navaja že davno ugasla imena in naslove knjig iz 17. in 18. stoletja, kot je na primer že leta 1723. zasmehovana Mandevilleova »basen čebel«. Nato v celih kolonah govori o naukih Hobsona, ki je v svoji leta 1889. objavljeni knjigi o »fiziologiji obrtne pridnosti« skupaj z industrijcem A. F. Mummeryjem zastopal tezo, da se varčevanje morda more zlorabiti, da takšno varčevanje gospodarstvu škoduje, da pritiska na mezde, da jemlje delavcem kruh in da povzroča trgovske krize. S polno ljubeznijo sledi Keynes tudi mislim Nemca Silvija Gesella, onega »posebnovrstnega in po krivici zanemarjenega preroka, ki je v svojem delu ‚die natürliche Wirtschaftsordnung‘ podal globoke vpogleda in ki je bistvo stvari spoznal skoraj do dna.«

S temi mislimi se podaja Keynes na polje narodnogospodarske revolucije. Podali bomo iz knjige, ki izide tudi v nemškem prevodu, nekaj vodilnih misli. Najprvo pregleduje Keynes nauk klasične šole o mezdi in zaposlenosti: »Če se more klasična teorija uporabiti le pri polnozaposlenem gospodarstvu, je ne moremo porabiti v slučaju neprostovoljne nezaposlenosti. Klasični teoretiki so podobni matematikom Evklidove geometrije v ne-evklidičnem svetu, ki odkrijejo, da se dve vzporednici sečeta, ki se pa nato upirajo priznati vzporednici kot ravni črti, ker morejo le na ta način obiti mučno odkritje. V resnici bi morali nauk o vzporednosti opustiti in izdelati ne-evklidovo geometrijo. Podobno se zahteva danes o gospodarski vedi. Drugi nauk klasične teorije moramo vreči čez krov in znajti gospodarski sistem, v katerem je mogoča neprostovoljna nezaposlenost.«

Dohodek je po Keynesu vrednost produkcije, torej poraba plus investicija. Prihranek je dohodek minus poraba. Torej je prihranek enak investiciji.

V treh posebnih poglavjih obravnava Keynes važno načelo »veselja do porabe«, od katerega izvaja stopnjo zaposlenosti ali, drugače pogledano, »ponudbo«. Stopnja zaposlenosti je veličina, odvisna od pričakovane porabe in od pričakovanih investicij. Poraba je funkcija čistega dohodka, torej neto-investicij. Določeni investicijski nivo je za porabo in torej tudi za stopnjo zaposlenosti tem manj koristen, čim dalje gre finančna skrb za preračunjenje čistega dohodka. Ta skrb je sedaj v Angliji, kot nam kaže odpisovalna politika za hiše in druge investicije, mnogo prevelika in škoduje s tem porabi, ki je edini namen vsakega gospodarskega delovanja.

Priložnost dela je naravno omejena po velikosti skupnega povpraševanja. Kot narodnogospodarsko celoto moremo bodočo porabo zagotoviti le s stalno fizično produkcijo, ne pa s finančno skrbjo, izraženo z velikimi odpisi itd. Žalibog je v sedanjem gospodarstvu razlika med dohodkom in porabo tem večja, čim višji je naš dohodek. Ker ni izhoda, ni zaenkrat nobene druge rešitve te uganke kot brezposelnost, ki nas pa zopet napravi tako siromašne, da je poraba za toliki znesek manjša kot dohodek, da se produkcija komaj še splača.

S temi izvajanji se približa Keynes nekako temu, kar označajo v novejšem času pogosto kot »gospodarstvo pomanjkanja ali nedostatnosti« (Mangelwirtschaft), gre pa po svojih potih in razbije pojem »veselje do porabe« v osem subjektivnih, porabo ovirajočih psiholoških momentov (med njimi skrb, preračunjenje, podjetnost, skopost) in v šest objektivnih, na veselje do porabe vplivajočih faktorjev, med katere šteje spremembe mezdne enote, razmerje med nominalnim in realnim dohodkom, gospodarske srečne slučaje itd. Slednjič pa spravi tudi po Keynesu povpraševanje dano stopnjo zaposlenosti v zvezo z dohodkom, ki ga zaposlenost obljublja. Ta dohodek zavisi od vsakratne dane porabe in od investicijskega obsega.

Nato obravnava Keynes v več poglavjih mikanje do investicij. Mik je v prvi vrsti v zvezi z glavnimi dohodkom, in sicer s pričakovanim, ne samo z resničnim. Pričakovanje padajoče vrednosti denarja poživljuje investiranje in zaposlenost, pričakovanje dviganja denarja deluje nasprotno. Glavnična obrest ima stremljenje po izenačenju z denarno obrestjo. Keynes odločno zahteva, da moramo obe vrsti obresti strogo ločiti. Presenetljiva za ortodoksno narodno gospodarstvo je tudi njegova izpoved o denarni obresti. Kot nevzdržno zavrača Keynes naziranje, da spravi denarna obrest povpraševanje po prihrankih v obliki novih investicij v ravnovesje s ponudbo prihrankov. Očitno ne more biti obrest nikakšno odškodovanje za varčevanje ali čakanje; kajti kdor spravlja denar v gotovini skupaj, ne dobi nobene obresti, čeprav ravno toliko prihrani kot obrestni varčevalec.

Obrest je nagrada za žrtvovanje likvidnosti, ki je v zvezi z odredbo o gotovini. S tem je obrestna višina merilo za odpornost posestnikov denarja proti odpovedi na »likvidnost«. Obrest ni »cena«, ki izenači povpraševanje po investicijskih sredstvih s porabno vzdržnostjo. Pač pa je obrest ona »cena«, ki uravnovesi željo po obdržanju blagostanja v obliki gotovine z množino gotovine, v kakšnem gospodarstvu razpoložljive. Posledica je, da bi v slučaju obrestnega padca gotovina, s katero gospodarstvo razpolaga, preseгла ponudbo, in obratno.

Važna pojma, s katerima Keynes tukaj neprestano operira, sta »stremljenje po likvidnosti« in »likvidnostna premija«. Prvo je po Keynesu v bistvu enako povpraševanju po denarju, druga je pa doklada (odškodnina), ki smo jo pripravljene plačati za moč razpolaganja z glavnico, ki nam nudi pridobitno priložnost ali pa gospodarsko gotovost. Tudi pojem »shranilni stroški« Kenyes pogosto uporablja in obširno razlaga, kako se dohodki iz naložene glavnice — n. pr. za pšenico, mezde, denar itd. — spreminjajo po donosu, zmanjšanjem po shranilnih stroških in povečanjem po likvidnostni premiji. Posebnost denarja je pogojena samo po njegovi visoki likvidnostni premiji in po njegovih nizkih shranilnih stroških. Drugo dragoceno blago je v tem oziru samo po stopnjah različno od denarja.

* * *

Zatem pa preide Keynes k jedrišču svoje teorije. Bankirji, politiki, uradniki in narodni gospodarji, vsi sami strokovnjaki, mislijo, da vsak prihranek obrest zniža in da zviša moč glavnice in znesek hranilnega prirastka. Ta prilagoditveni proces se razvija po tem naziranju avtomatično; zlasti pa vsako zvišanje investicije dvigne obrest, če ne dobi izenačenja z varčevanjem. Da mora biti to naziranje napačno,

dokazuje Keynes v 14. poglavju svojega dela, strneč svoja izvajanja v sledeče: »Klasična teorija trdi, da more presoditi učinek spremenjenega povpraševanja po glavnici na višino obresti brez ozira na višino dohodka. Neodvisni spreminjevalki (variabli) sta po tem naziranju povpraševanje po glavnici in vpliv obresti na prihranke, dosežene iz danih dohodkov. Če se povpraševanje spremeni; bi morala po tej teoriji nova obrest iziti iz sečišča krivulje nove glavnicične potrebe z obrestno krivuljo, izračunjeno za nove prihranke. Klasična obrestna teorija računi torej že s pogojem, da izhaja v slučaju spremembe glavnicične potrebe ali obrestne krivulje ali tudi obeh količin nova obrest iz sečišča poteka obeh novih krivulj. Ta teorija je pa nesmiselna (a nonsense theory). Kajti domneva, da je dohodek konstanten, se ne sklada z domnevo, da bi se mogli obe krivulji spreminjati neodvisno druga od druge. Če se spremeni ena od obeh, se spremeni tudi dohodek. S tem se pa podre vsa konstrukcija.«

Ta odpoved liberalne obrestne teorije pojasnjuje Keynes tudi grafično in reče: iz napačne domneve, da je obrest plačilo za čakanje, dočim je v resnici plačilo za nespraviljanje, sledi zaključek, da so prihranki in investicije odvisne količine, ne pa determinante (določevalnice). Oni so skupni zaključek odpornosti proti porabi, glavnicičnega dohodka in denarne obresti. Sicer prihranki zavisijo od dohodkov, a slednji se spreminjajo z investicijami. Tudi ne moremo denarnih obresti napraviti odvisnih od glavnicičnega donosa. — Ta problem ima, kakor prepričuje Keynes svoje bralce, »zelo velik praktičen pomen«. Če padajoča poraba obresti ne zniža in če je rastoče investicije ne zvišajo, pač pa določajo stopnjo zaposlenosti, potem »se mora naše premostrivanje narodnega gospodarstva globoko spremeniti«. Pojemajoča poraba zmanjša torej možnost dela. S tem je prišel Keynes h »krivovertcem« narodnega gospodarstva.

Denarna obrest ima, kakor Keynes nadaljuje, pri omejitvi zaposlitvene višine posebnovrstno vlogo, s tem da donosu glavnicične naložbe predpisuje višino, ki jo mora doseči, če hočemo na novo producirati. Ta potreba na prvi pogled osupne. Toda Keynes jo dokazuje s primerjavo donosnega obroka raznih glavnicičnih naložb z menjajočim se donosom, z menjajočimi se shranilnimi stroški in z menjajočimi se stremljenjem po likvidnosti. V 17. poglavju pride Keynes do zaključka:

»da je človeštvo po večtisočletnem varčevanju tako revno na glavnicičnih dobrinah, se ne more razložiti ne z zapravljanjem in ne z vojnim opustošenjem, temveč z visokimi likvidnostnimi premijami, ki so se pritikale prej posesti zemlje in ki se pritikajo sedaj denarju.«

Teh spoznanj, ki postavijo vso dosedanost na glavo, se posluži Keynes za razlago in ozdravljenje gospodarskih kriz. To obravnava v 22. poglavju. Tipična in prevladujoča razlaga kriz primerno ni naraščanje obresti, temveč nenadno sesulo glavnicičnega donosa, zlasti onih glavnicičnih uporab, ki so največ pripomogle k zvišanju investicij. V tem trenutku ni nobeno obrestno znižanje, ki more biti pozneje dragocena pomoč za ozdravljenje, dosti globoko, da prepreči sesulo glavnicičnega donosa. Dolžnost ohranitve investicijskega obsega na stalni višini se ne more s sigurnostjo prepustiti zasebnim interesom.

Keynesov nazor se zdi da soglaša z onimi, ki smatrajo nad-investicijo ali nad-kapitalizacijo za znak krize, ki vidijo v izoginjenju te nadinvesticije edino možno zdravilno sredstvo sledečega kraha, ki so torej mnenja, da bi se dal razmah preprečiti z visoko obrestno mero, ker se krah z nizko obrestno mero ne da preprečiti. »Ti zaključki bi pa mogli,« pravi Keynes, »moje misli napačno razlagati in dovesti do težkih zmot. Izraz ‚nadinvesticija‘ ima namreč dvojen pomen. More se tikati investicij, ki razočarajo pričakovanje in za katere pod pogojem velike brezposelnosti ni nobene možnosti. More pa označiti tudi neko stanje, kjer je vsaka vrsta glavničnih dobrin tako bogato zastopana, da ne more nobeno investiranje celò pri polnozaposlenem gospodarstvu več zaslužiti kot svoje vzdrževalne stroške. Tudi če bi bila nadinvesticija v zadnjem smislu znak visoke konjunktore, bi zdravilno sredstvo ne obstajalo v tem, da ji vtisnemo visoko obrestno mero, ki nas straši pred koristnimi investicijami in zaustavlja veselje do porabe, temveč bi se moralo nekaj napraviti, da se dohodek na novo razdeli ali da se poraba kakorkoli podžge. Toda le v prvoimenovanem smislu bi se mogla visoka konjunktura označiti kot nadinvesticija ali pogrešeno glavnično vodstvo. Znak je ta, da bi se investicije, ki nesejo na primer 2%, v slučaju polne zaposlenosti mogle dvigniti na 6% in bi se dale temu primerno oceniti. Če se strememo, se to pričakovanje nadomesti z nasprotno črnogledno zmotò, da dajo investicije, ki bi mogle pri polni zaposlenosti nesti 2%, manj kot nič, kar nas pelje v brezposelnost. — Nižja, ne višja obrestna mera je zdravilno sredstvo. Le tako traja visoka konjunktura naprej.

Pravo zdravilno sredstvo krize

ni v tem, da odpravimo visoko konjunkturo in se vzdržimo na ta način trajno v polkrizi, temveč je v tem, da krize odstranimo in da trajno živimo v visoki konjunkturi. Druga metoda je enaka zdravljenju, ki bolezen ozdravi, s tem da pacienta usmrti.«

V zadnjem poglavju posname Keynes še enkrat zaključke svojega raziskovanja. Brezposelnost in nepravilna razdelitev dohodkov in premoženja sta neznosni hibi današnje gospodarske strukture. Klasična teorija je napram temu položaju brez pomoči, manj vsled logične nezadostnosti kot zato, ker se njene domneve redko obistinjijo ali pa sploh ne. Pomotno mnenje, da zavisi sreča človeštva od prihrankov bogatašev, je nasprotno napredku. Ker obseg investicij določa obseg varčevanja in ker nizka obrestna mera investicije pospešuje, se mora

obrestna mera prilagoditi glavničnemu donosu in mora biti trajno tako nizka, da ostane gospodarstvo polnozaposleno.

Brez dvoma se more zaloga na glavničnih dobrinah do odstranitve glavničnega pomanjkanja dvigniti, dokler glavnični donos ravno še krije nadomestne stroške glavnice, poraba glavničnih dobrin pa skoraj nič ne stane. Seveda bi ta razvoj pomenil mirno smrt stana rentnikov in konec izrabljanja na temelju pomanjkanja glavnice. A danes, spričo močnega navala k porabi, je obrestna mera prav tako zgubila svoj prvotni pomen kot odškodnina za žrtve, ki jih doprinesejo kapitalisti, kakor temeljna renta. Neizbežna reforma teh razmer s ciljem polnozaposlenega gospodarstva se da doseči brez socialnega pretresa in nikakor ni treba, da bi

nas zavajala k socializacijskim odredbam. Individualistično gospodarstvo more, kot pritrjuje Keynes Gesellovemu mnenju, biti rešeno s pomočjo pametne obrestne politike, ki v vseh okoliščinah zagotovi investicije, to se pravi: porabo in zaposlenost.

*

Vidimo, da misli Keynes resno s svojo zahtevo, da se postavi namesto dosedanje teorije narodnega gospodarstva nova teorija. Kot se je neki angleški strokovni list izrazil, »bombardira Keynes ne le zunanje utrdbe, temveč tudi glavno utrdbo dosedanjih nazorov samo«. Naj si je naše mnenje o Keynesovih napadih tako ali tako, vsekakor zaslužijo ti napadi ono pozornost, ki so je bili deležni v Londonu in ki jo bodo našli po vsem svetu. Strokovnjaki bodo morali poskusiti, da ovržejo njegove nazore, če je to mogoče. Pričakovati nam je torej hudega boja strokovnih kapacitet.

—n.

PODONAVJE KOT GOSPODARSKA ENOTA

O tem predmetu se je že mnogo pisalo v vseh obdonavskih državah in skoraj toliko izven njih. Nekaterim se zdi, da je obnovitev Podonavja kot gospodarske enote že nemogoča, in zato bomo podali mnenje par inozemskih strokovnjakov.

* * *

V praškem »Tagblattu« beremo sledeče:

V trenutku, ko se javlja resno stremljenje za gospodarsko zблиžanje v Podonavju, 17 let po razsulu avstro-ogrške monarhije, se naenkrat porajajo glasovi, posebno na Ogrskem, ki pravijo, da so danes spremembe v gospodarskem stroju Podonavja že tako velike, da bi spojitve obdonavskih držav v gospodarsko enoto nič ne koristila, obratno, da bi mogla celo škodovati. Ti glasovi opozarjajo, da so v zadnjih 17 letih vse obdonavske države delale z veliko energijo na tem, da se oprostijo prejšnjih naravnih prodajnih trgov in dobavnih dežel, ter da so nastale nove pridobitne panoge, ki bi bile po kakšni carinski ali gospodarski celoti prav občutno oškodovane. Res je, da je 17 let državne in gospodarske samostojnosti, 17 let večnega boja za življenje dovedlo do tega, da so bile marsikakšne prej zanemarjene panoge izgrajene in da obnova prejšnjega stanja danes ni tako lahka. Navedemo naj par slučajeve, kako so se v posameznih nasledstvenih državah izoblikovala stremjenja po gospodarski samostojnosti. Poglejmo Avstrijo. Prej je krila Avstrija skoro vso porabo na energiji s premogom iz Češkoslovaške, sedaj je velepotezno izgradila vodne sile in je tudi lastne premogovnike močno intenzivirala. Prej je Avstrija uvozila letno do 582.000 vagonov premoga, sedaj je padel uvoz na 263.000 vagonov, torej pod polovico. Ob prevratu je imela Avstrija 5000 tkalskih statev, sedaj jih ima 13.000, in more vse zadevne predmete sama izdelati. Skoraj vse to gre na rovaš Češkoslovaške. Na rovaš Ogrske in deloma tudi Jugoslavije (Bačka, Banat), gre pa preskrba Avstrije z žitom. V prvih povojnih letih je mogla kriti Avstrija le 40 odstotkov svoje žitne porabe z domačim pridelkom, lani je pa krila porabo pšenice že 75 od-

stotno z lastnim pridelkom, porabo rži, ječmena, ovs, krompirja in krmilne pese pa celó 100 odstotno. Poglejmo drugo plat. Avstrija in Češkoslovaška sta bili do leta 1924. neizpodbitni dobaviteljici Ogrske, Jugoslavije in Rumunije v izdelkih težke industrije, dalje v izdelkih tekstilne, kemične in papirne industrije ter številnih drugih panog. A v zadnjih dvanajstih letih so se tako Jugoslavija kakor Ogrska in Rumunija v tekstilni industriji skoraj popolnoma osamosvojile; sicer morajo prejšnje zmeraj v inozemstvu kupovati, so pa v tkalnicah s 70 do 80 odstotki neodvisne. Isto velja za papirno industrijo, ki se je zlasti v Ogrski izredno razširila, dočim se je Jugoslavija posebno v kemični industriji postavila na lastne noge. In nasprotniki gospodarske spojitve naglašajo danes, da bi mogla carinska prostost med obdonavskimi državami pač uničiti avstrijsko poljedelstvo, ogrsko tekstilno in jugoslovansko kemično industrijo ter tudi kakšno češkoslovaško industrijo, da bi se pa s tem splošni položaj nič ne zboljšal.

Kljub vsem navedenim dokazom, ki so gotovo upoštevanja vredni, se pa vendarle ne moremo priključiti mnenju tistih, ki pravijo, da bi zbližanje več škodovalo kot koristilo. Kajti vse omenjene industrije, ki so bile ustvarjene potom carinske zaščite, bi se dale z vmesnimi carinami tako dolgo varovati, da bi se z mednarodnimi dogovori preprečil njih polom, da bi se na primer produkcija uravnala v kartelnih pogodbah. Tudi glede avstrijskega poljedelstva bi se mogel dobiti izhod. Še vedno obstoji možnost, da se s spojitvijo Podonavja prodaja bistveno dvigne. Ne glede na marsikaj drugega itak ne obstoji namen, da bi se pri sodelovanju obdonavskih držav carinske meje takoj odpravile, temveč bi se to sistematično izvršilo šele v teku let. Postopek bi moral biti tak, da bi se upoštevale želje vseh interesentov. Če je sploh mogoče obdonavske dežele združiti v gospodarsko celoto, bi morali to možnost pozdraviti vsi z navdušenjem in bi morali biti srečni, da je po 17 letih zmagala pamet. Tako počasi in polagoma kakor so se ustvarjale razne industrijske in poljedelske panoge v zadnjih 17 letih, tako polagoma naj bi se zopet opuščale ali njihov obrat zmanjšal ali kakoržekoli.

Če bi se v sedanjih in bodočih pogajanjih posrečilo ustvariti velik gospodarski prostor v Podonavju, bi to pomenilo gospodarsko velesilo 70 milijonov ljudi namesto dosedanjih 5 do 6 majhnih narodnih gospodarstev. Spričo sedanjega gospodarskega razvoja ima takšno gospodarsko ozemlje vsekakor več izgleda na uspeh — tudi če bi bili posamezni interesi začasno zapostavljeni — kot pa nadaljevanje razcepljenosti in gospodarskega nacionalizma.

* * *

Dunajski dopisnik zagrebškega »Morgenblatta«-a piše med drugim (20. marca 1936):

V zadnjih letih so se vršila pod egido Zveze narodov in ob udeležbi zavodov za konjunktorno raziskavanje v Avstriji, Ogrski, Češkoslovaški in Rumuniji ter ob sodelovanju Bolgarske in Jugoslovanske nove banke predhodna posvetovanja o poskusu, kako naj bi se dali gospodarski temelji imenovanih držav znanstveno ugotoviti. Gre za akcijo, ki je od sedanjih gospodarskih in političnih posvetovanj popolnoma neodvisna in ki ima v prvi vrsti namen, da ugotovi in razjasni gospodarske zveze, kar bi moglo imeti za morebitna poznejša posvetovanja politikov temeljni

pomen. Doslej se je zmeraj le s političnega stališča poskušalo gledati na gospodarske kombinacije, ne da bi se dosegla jasnost, kakšne so v resnici možnosti sodelovanja v Podonavju. Raziskovanja, ki se sedaj vršijo, temeljijo na odločbi Zveze narodov, ki je bila sklenjena že pred dvema letoma, torej v času, ko ni bilo govora niti o Rimskem paktu niti o Hodževem načrtu. Nagibi, ki so vplivali takrat na Zvezo narodov, so temeljili na dejstvu, da imajo gospodarske težkoče Evrope v marsičem svoj vzrok v Srednji Evropi; številne carinske meje, omejitve, nacionalizacijske tendence itd. otežkočajo v srcu Evrope normalni potek gospodarstva in bi bila torej z mednarodnega stališča odstranitev trgovskih in prometnih ovir v tem ozemlju za vso Evropo največje važnosti.

Šestere srednjeevropske države bi mogle pri pametni spojitvi ne le izvesti konsolidacijo gospodarskih razmer v srednjeevropskih državah, temveč bi mogle tudi bistveno ublažiti napeti mednarodni položaj. Pri raziskovanju gospodarskih temeljev šestih srednjeevropskih držav bo šlo v prvi vrsti za razjasnitev produktivskih sil in boljše razdelitve dobrin. Doslej so se izvršila nekakšna predдела predvsem na polju trgovske politike, ker se more iz trgovske statistike posameznih srednjeevropskih držav jasno razvideti, v kako veliki izmeri so bile te države navezane druga na drugo in kako se je s carinskimi in uvoznimi omejitvami doseglo ravno nasprotno kakor to, kar se je hotelo doseči. Važno je dejstvo, da potreba prebivalstva v vseh šestih državah doslej znanstveno še ni ugotovljena; in prav to je bistveno potrebno, če hočemo v katerikoli obliki izvesti v Podonavju novo gospodarsko ureditev. Študijska komisija Zveze narodov bo potrebovala daljšo dobo, da bo znanstveno neoporečno ugotovila najvažnejše temeljne številke; tu moramo omeniti, da je bila ta komisija v glavnih mestih obdonavskih držav zelo prijazno sprejeta in da je dala povod k poudarjanju skupnih koristi obdonavskih držav. Ne gre za akcijo kakšne države, temveč za določitev važnih dejstev, ki naj dajo v bodoče Zvezi narodov pri obravnavanju srednjeevropskega problema dosti bolj zanesljivo oporo kot jo je imela doslej.

Zelo razveseljivo bi bilo, če bi na ta način prišla samo znanost in gospodarstvo do besede, popolnoma nedvisno od dnevnih vprašanj. Seveda ni pričakovati že v bližnji bodočnosti kakšnih konkretnih zaključkov, dobro znamenje je pa, da je tudi Ženeva pričela spoznavati važnost srednjeevropskega vprašanja in da mu posveča ono pozornost, ki mu pri rešitvi splošnega evropskega vprašanja brez dvoma pritiče.

* * *

V daljšem članku z naslovom »Probleme im Donaauraum« se pečajo s tem vprašanjem »Münchener Neueste Nachrichten« (14. aprila 1936).

Najprvo obravnavajo gospodarski ustroj Srednje Evrope in ugotavljajo, da ima gospodarska kriza v Srednji Evropi — ne glede na splošno svetovno krizo — svoj poseben značaj in svoja posebna ognjišča. Razkroj monarhije je imel za posledico razkroj v vseh panogah gospodarstva, razbitje enotnega in izenačenega carinskega ozemlja, stvaritev novih denarnih vrednot, gospodarsko avtonomiziranje nasledstvenih držav itd. Vse to se je seveda v gospodarskem oziru neugodno javilo.

Pravo Podonavje meri 964.000 km² in ima 70 milijonov prebivalcev; v tem okviru vidimo Avstrijo, Češkoslovaško, Ogrsko, Jugoslavijo in

Rumunijo; mogli bi prišteti še Bolgarijo. Od velesil moremo le Nemčijo vzeti med obdonavske države, dočim je Francija popolnoma izločena in Italija ne dosti manj. Večji jugovzhodni del Podonavja izkazuje pretežno agrarni ustroj, severozahodni del je pa ne polovico poljedelski in na polovico industrijski. — Časopis navaja sedaj v glavnem to, kar smo povedali v prvem odstavku, in nadaljuje: — Posebni pomen avtarkičnega razvoja v obdonavskih državah je ta, da se te države od leta do leta manj dopolnjujejo ter da njih gospodarska odvisnost glede agrarnih produktov od držav izven Podonavja bolj raste kot pada. Industrijski uvoz agrarnih obdonavskih držav se manjša, poljedelski produkcijski previški pa rastejo; iz tega nastanejo težkoče, ki pridejo v Podonavju še prav posebno do izraza.

Za večino Podonavja so cene poljedelskih pridelkov podlaga življenjskega standarda prebivalstva, stanja kredita in javnih financ. Nizke cene poljedelskih pridelkov, dosežene pri izvozu v boju proti konkurenci, so zmanjšale narodne dohodke širokih slojev prebivalstva v največji izmeri. Nakupna moč kmečkega prebivalstva je izredno padla, kar posebno občutijo mesta in trgi. Padec cen agrarnih pridelkov v Podonavju ni samo poostril depresije v industrijskem delu Podonavja, temveč tudi v ostali Evropi.

Brezdenarne državne finance, previsoko dimenzionirane banke, nove industrije, naraščujoča potreba poljedelstva za nove kredite — vse to je našlo v Zapadni Evropi dosti »darežljivih« upnikov in je pognalo Podonavje v gigantsko zadolženje, ki je doseglo sredi leta 1932. ogromno vsoto 18 milijard švicarskih frankov in ki je, računjeno na osebo, v posameznih državah, sledeče:

Ogrska	449	švic. frankov
Avstrija	394	„ „
Rumunija	292	„ „
Jugoslavija	284	„ „
Češkoslovaška	131	„ „

Hkrati se je spremenil tudi izvor upnikov. Pred vojsko so bili upniki obenem kupci in dobavitelji, v povojni dobi so pa prihajala posojila v prvi vrsti iz držav, ki imajo v Podonavju le malo trgovskih interesov. Odplačilo dolga se torej ni moglo več vršiti z dobavo blaga; zato je nastopil v poteku krize kmalu zastoj v plačevanju obresti in v odplačevanju glavnice. »Transformatorien, Stundungs- und Stillhaltevereinbarungen, Erschütterung des Bankenapparates, Devisenverkehrsbeschränkungen und neue Staatskredite bilden die furchtbaren Auswirkungen einer — wenn auch in gemilderten Form — noch weiter andauernden Krise«.

* * *

Srednjeevropski zavod za pospeševanje gospodarskega in kulturnega zblizanja v Brnu je imel 8. maja t. l. veliko zborovanje. Referirala sta budimpeški univerzitetni profesor dr. Elemer Hautos in direktor podjetja Bafa v Zlinu inž. Hugon Vavrečka. Čehi, Slovaki, Nemci in Madjari so stedili izvajanjem obeh strokovnjakov z največjim zanimanjem. Hautos je izvajal med drugim:

»,Podonavje obdonavskim narodom' ni navaden izraz, s katerim se v debatah in člankih igramo, temveč je v njem izražena želja mnogih milijonov ljudi, ki se čutijo v svoji politični prostosti in državni neodvisnosti ogrožene od tujih aspiracij po hegemoniji. Gornje besede so zahteva mnogih malih narodov, ki si hočejo s skupnostjo ustvariti protiutež proti pritisku od zunaj. Te besede pomenijo program, širok in določen, program za odstranitev političnega gospodarskega in duševnega razdvojenja, program za oprostitev vseh sodelujočih sil in organizatoričnih energij v vseh obdonavskih državah.

Več kot pol človeške dobe so se dobromisleči možje trudili, kako bi z racionalističnim spoznanjem in logičnim razmišljanjem dokazali koristi sodelovanja v Podonavju. Naredili smo veliko delo in šli smo v potankosti. Uspeha pa nismo imeli. Nov duh nam je potreben, duh, ki bi bil zadosti močan, da odstrani posebne interese posameznih držav in jih podredi interesom skupnosti. Tega duha pa danes ni. Nehote se spomnimo na staro pravljico, kako so se sence padlih še davno po bitki borile v zraku naprej. Ta žalostni pojav duševnega nemira in sovražnosti vsi duševni delavci bridko občutijo in bi se moral odpraviti s sistematično akcijo. Pustimo vlade in parlamente zaenkrat ob strani in združimo v vseh obdonavskih državah borce velike ideje, da pripravimo javno mnenje in dovedemo narode do pozitivnosti. Izrabit moramo pri tem geografsko in zgodovinsko ozemeljsko usodo obdonavskih narodov in njihov skupno gorjé. Obdonavski narodi imajo skupno zgodovino, pisano s potoki krvi; njihov geografski lega jim je naložila nalogo, da so zadržali viharje iz vzhoda in da so z neverjetno odpornostjo skoz stoletja odbijali napade tujih vpadalcev.

Kljub temu so pa ti narodi danes razdvojeni. To je psihična bolezen, izvirajoča iz njihov pretiranega nacionalizma. Nacionalizem sam na sebi je združevalna konservativna moč, ki nam je potrebna; kajti le ta moč more ščititi današnjo družbo pred anarhijo. Kot jamstvo in zaščita tradicije, kot duševno pojmovana ideja naroda je nacionalizem realnost, ki zasluži vse priznanje. Toda mirno sožitje raznih narodov temelji na pravilnem spoznanju mej, ki jih narodnemu častihlepju stavita narava in morala. Tudi gospodarski življenjski pogoji narodov se kljub nacionalnim močem jasno pojavijo kot enakovredna sila in zahtevajo upoštevanja svojih pravic. Živeti morejo obdonavski narodi le v takem sožitju, ki organično združuje lastno korist s koristjo sosedov in ki vidi pravo državniško politiko v ustvarjajočem kompromisu, v skupnem delu, v zamenjavi. Če traja kljub skupni usodi sovražnost med narodi nadalje, manjka ali dobre volje ali pa duševnih predpogojev pri političnih voditeljih. Narodi kot taki imajo vobče le željo, da živijo s sosedi v mirnih odnošajih in da si v skupnem delu drug drugemu pomagajo.

Skupnost obdonavskih narodov pa ni ogrožena le po notranjih sporih, temveč ji grozi nevarnost tudi od zunaj. Podonavje je danes še zmeraj predmet enostranskega stremljenja po hegemoniji. Tekma velesil v Podonavju ima mnogo netiva v sebi, Podonavje je nekakšen poskusni balon med velesilami.

Kako se igrajo z najvitalnejšimi interesi obdonavskih držav, naj Vam bo v pojasnilo aktualen primer. Gre za preferenčne zahteve, s katerimi je že več let posejana trnjeva pot teh držav. Nemčija je kot prva država

dovolila preference Ogrski in Rumuniji, a se je vse izjalovilo vsled ugovora Zedinjenih držav. Nekaj let pozneje so Zedinjene države v trgovski pogodbi s Češkoslovaško v najširšem smislu priznale donavske preference. Hkrati je Italija priznala preference Avstriji, in ni bilo od nobene strani ugovora. Sedaj hoče Češkoslovaška dovoliti preference Avstriji, pa je takoj Nemčija protestirala in grozi z odpovedjo trgovskih pogodb z Avstrijo in Češkoslovaško.

Vzrok takih in enakih stvari tiči v politiki, v medsebojnem razmerju posameznih držav. Politični šah, ki ga igrajo v Podonavju velesile, in zlasti še borba za premoč sta preprečila doslej vsako uspešno delo in sta iz trpečih obdonavskih držav naredila žogo političnega boja za premoč.

Naj si se imajo posamezne obdonavske države še toliko zahvaliti posameznim velesilam in naj si mislijo, da brez njih pomoči ničesar ne zmorejo, morajo neposredno udeležene države vendarle spoznati in odločiti bistvo donavskega problema. Po izjalovljenih poskusih velesil, da bi napravile v Podonavju novo ureditev, preostaja obdonavskim narodom le še ena pot, pravilna pot, pot samostojne nove ureditve Podonavja po obdonavskih narodih samih.«

Za Hautosem je govoril inž. Vavrečka. Dejal je: »Nemir v Evropi ima svoj izvor tudi v gospodarski stiski obdonavskih držav in splošna napetost zopet zabranjuje razvoj medsebojnega sporazuma v Srednji Evropi. To je začaran krog medsebojnih zvez, in imeti moramo pogum, da ga zagrabimo, kjer in kadar se nam ponudi prilika za to. V temelju priznajo vsi vodilni in odgovorni državniki potrebo sodelovanja v Podonavju in se razlikujejo le v koncepciji, ki je očitvidno pod vplivom sedanjega nerazjasnjene mednarodnega položaja. A gospodarska vprašanja stopajo stalno vedno bolj v ospredje in obstoji upanje, da bodo kmalu premestene tudi one razlike v nazorih, ki se iz kateregakoli političnega vzroka danes še stavijo na pot globljemu razglabljanju o gospodarskem ozdravljenju Srednje Evrope. Popolnoma usahnile so one smeri, ki so si želele gospodarske stiske v Srednji Evropi, videč v njej znanilec splošne katastrofe. Oni, ki gojijo tako upanje, nalikujejo ljudem, ki si želijo splošnega potresa, da bi mogli uresničiti svoje načrte, pozabljajoč, da bi utegnili oni sami postati prva žrtev.

Pri razmotrivanjih o gospodarski Srednji Evropi ne smemo iskati vzorcev in primerov v preteklosti, ki javnost samo begajo in ki rodijo nezaupanje. Iziti moramo iz potreb sedanjosti, ki so čisto druge kot so bile nekdanj. Tudi ne smemo stvari tako slikati, kot da bi gospodarsko zblizanje zahtevalo popolno medsebojno dopolnilo, s čimer bi nastala večja avtarktična celota. Najvažnejše je, da si obdonavske države v medsebojni zamenjavi zagotovijo prodajo onih delov svoje produkcije, ki se na oddaljenejših svetovnih trgih ne dajo prodati. Prav ti preostanki odločajo o narodnogospodarskem procvitu; včasih znaša ta preostanek le par odstotkov, a pritiska na ceno in otežkoča prodajo vse produkcije. Naloga gospodarske Srednje Evrope ni medsebojna kompenzacija vsega tega, kar prospeva in se producira, temveč medsebojno izenačenje časovnih in krajevnih preostankov. To je pa mogoče le tedaj, če se tudi produkcija na novo orientira, če se omogoči ožji promet in sporazum. Razmere se bodo v bodoče itak poenostavile; vidimo namreč, da se bo začasni previšek poljedelske produkcije, ki je uničil njeno rentabilnost, z naraščanjem pre-

bivalstva in konsuma zopet izenačil, kot se je to v zgodovini že opetovano zgodilo.

Brez gospodarskega izenačenja se obdonavske države nikdar ne bodo otresele vezanega deviznega gospodarstva in se nikdar ne bodo izmotale iz svojih glavničnih zadreg. Povsod je javno in zasebno zadolženje čezmerno visoko, v nekaterih državah dosega celo že višino vsega narodnega premoženja. Srednja Evropa se mora zopet priključiti mednarodnemu denarnemu sistemu, če hoče v javnih in zasebnih investicijah korakati vstric z ostalim svetom. To bo mogoče tedaj, ko bo imel svet zaupanje v njeno gospodarstvo, kar se zopet da doseči s pametnim normaliziranjem medsebojnih gospodarskih stikov na daljšo dobo. Tvoritev lastne glavnice se povsod zelo počasi vrši, posebno še v vzhodnih delih Srednje Evrope; in posebnovrstno srednjeevropsko krizo si v bistvenem delu razlagamo s popolnim odtokom glavnice, ki je potrebna za moderno izgradbo obdonavskih dežel.<

H koncu je govornik izrazil svoje prepričanje, da se bo misel gospodarskega sodelovanja v Podonavju slednjič sama uveljavila, ker ni za to ozemlje nobene druge možnosti in nobenega drugega izhoda. »Naša naloga je, da ta naravni razvoj podpremo, posebno še sedaj, ko se bodo očitno v kratkem pričela pogajanja o izboljšanju mednarodnih gospodarskih odnosov.<

*

Trud za sanacijo političnih in gospodarskih razmer v Podonavju je skrb Evrope. Neštete so v tem pogledu študije, konference, državne akcije največjega obsega, neštete so načrti itd. Vse ne bo nič pomagalo, če ne bo dobre volje, pravega razumevanja in popolne nesebičnosti.

Žir.

SVETOVNE BLAGOVNE BORZE

V zadnjem mesecu so bile svetovne blagovne borze v znamenju negotovosti, bodisi glede na zunanjepolitični položaj (London) ali na dogodke na deviznem trgu in negotovost davčne zakonodaje (New York) ali skrb za valuto (Pariz) itd. Ostalo nam pove seznam, pri čemer pomeni konec leta 1927 sto odstotkov:

Borza	sredi aprila	sredi maja
Berlin	37.3	39.7
London	79.9	77.8
Pariz	49.6	43.0
Bruselj	38.1	36.2
Amsterdam	39.3	39.5
Stockholm	20.1	21.3
Zürich	42.0	41.8
Dunaj	49.5	46.9
Praga	84.4	79.7
Milan	100.1	102.5
New York	99.1	95.9

Iz delniških indeksov teh 11 borz izračunjeni delniški indeks je znašal sredi maja 56.8 % indeksa s konca leta 1927.

Žir.

POLOŽAJ SVETOVNEGA GOSPODARSTVA — POVEČANJE POSLOVNE DELAVNOSTI

Iz poslovnega poročila Banke za mednarodne obračune, ki je bil podan na obnem zboru delničarjev dne 11. maja 1936 v Bazlu (omenjamo, da je tudi naša Narodna banka delničarka te ustanove in sta se v njenem imenu udeležila obnega zbora guverner dr. Milan Radosavljevič in glavni ravnatelj dr. M. Protič), posnemamo tele značilne stavke o položaju svetovnega gospodarstva:

Ne manjka znakov, da je prenehalo nazadovanje poslovnega življenja, ki je bilo eden izmed vzrokov krize, kakor smo je bili vajeni iz predvojnih časov. Blaga je malo, orodje in stroje je treba nadomestiti, poslopja izboljševati. Čim bolj kriza napreduje in narašča prebivalstvo, tem bolj naraščajo nezadovoljne potrebe, ki se pokažejo prej ali slej v stvarnem povpraševanju. Poleg tega se v težkih časih vedno razdirajo nezdravi posli, negospodarski načini dela se ukinjajo in številne tvrdke se na vse načine trudijo svoje posle napraviti zopet dobičkonosne. Skupno delovanje vseh teh naporov doprinaša k vzpostavitvi ravnotežja med stroški in cenami, ki edino more privedti zopet do ozdravljenja. Dokaz za povratek povečane poslovne delavnosti je vsekakor izboljšanje v strojni industriji, ki je po depresiji zadnjih let naenkrat zašla v težave, ker ni dovolj izvežbanih delovnih moči. Pri preiskovanjih vzrokov nastopivšega izboljšanja je treba vedno pazno zasledovati one stalne zdravilne vplive, ki izvirajo iz gospodarstva samega.

Zelo važna je ugotovitev, da se je v Franciji, najvažnejši državi zlatega bloka, v kljub zastoju gradbene delavnosti v drugi polovici 1935 in v prvih mesecih 1936 pojavila vedno bolj rastoča potreba in oživiljenje gospodarstva. Ta razvoj velja za znak, da so bili v zadnjem času zdravilni vplivi in pojavi dovolj močni, da so omilili nesorazmerje, ki še vedno obstoja med cenami in stroški v raznih državah zaradi valutnih izprememb.

Valutne izpremembe

Valutne izpremembe so bile lani razmeroma majhne. V deželah, ki obsegajo 85% vse svetovne trgovine, je praktično obstojala stabilizacija valut. Ta uspeh pa je bil dosežen le s sodelovanjem za valuto odgovornih mest v raznih državah. To sodelovanje vedno bolj narašča. Seveda pa faktična stabilnost valut ni privedla do odgovarjajoče vzpostavitve stvarnega zaupanja v valute.

Banka je mnenja, da mora biti valutna zgradba tako močna, da bo mogla vzbuditi zaupanje javnosti. Državne in valutne oblasti naj pokažejo potrebno odločnost in naj dajo na razpolago potrebna sredstva, da bodo lahko svojo politiko izvajali v miru in da jih ne bo preplašil vsak odtok nemirnega denarja, pa naj bo še tako velik in trajen. Cilj naj bo zgraditi nov trden red. Stroški in cene v posameznih državah se morajo prilagoditi potrebam skupnega valutnega sistema in doseči se mora ravnotežje, pri katerem bo pritisk prenizke ali previsoke valute zmanjšan na najmanjšo mero.

Cene bodo naraščale

Cene v veletrgovini so leta 1935 naraščale. Ta dvig cen je pripisovati stvarnim blagovnim potrebam. Poleg tega je povečana produkcija zlata okrepila kupno moč, ker je tezavriranje zlata bilo nekoliko manjše.

Predpostavljajoč, da bosta sedanja cena zlata v funtih sterlingih ter sedanja zlata vrednost dolarja ostali, obstoja možnost nadaljnega zvišanja blagovnih cen na angleških in ameriških tržiščih. Tako zvišanje cen bo gotovo omogočilo čimprejšnji povratek k ravnotežju. Toda razvoj zahteva pazljivost, kajti prevelik dvig cen ne bi bil zaželen, ker vsebuje nevarnosti in težkoče.

V nekaterih državah pospešujejo veliki državni izdatki, ki presegajo normalne meje, kupno moč, tako da obstoja nevarnost, da bo povpraševanje prenehalo, če ti izdatki prenehajo. Seveda pa je možno tudi, da pridejo državne finance v ravnotežje ter okrepe zaupanje in na ta način povečajo kupno moč prebivalstva, ki bo tako lahko nadoknadilo izpad večjih državnih izdatkov in pospešilo razvoj na boljše.

Produkcija zlata narašča

Od leta 1929. do 1935. je produkcija zlata narasla za celih 50% in za 150%, če se upošteva dvig cen v valutah, ki so bile razvrstene do 40%. Produkcija v Južni Afriki je stopila nekoliko v ozadje, izredno pa narašča ruska produkcija zlata, ki je že na drugem mestu na svetu. Rusija pričakuje, da bo do leta 1940. dosegla produkcijo Južnoafriške Unije. Povečana produkcija zlata je ime-

la vpliv na kupno moč. Količina zlata, ki je prišla na trg z Daljnega vzhoda, se je leta 1935. zmanjšala. Narobe se je zlati tok celo obrnil tja, ko je kitajska vlada prodala Severnoameriški Uniji srebro in zlato. Za valute in druge svrhe je bilo na razpolago lani zlata za 3.86 milijarde švicarskih frankov, to je nekoliko več kot leta 1934. Če se računajo potrebe industrije na 0.16 milijarde frankov, je ostalo za valutne svrhe na razpolago 3.7 milijarde. Ker izkazuje zaloge vlad in emisijskih bank samo dotok v znesku 1.7 milijarde frankov, je ostalo še za dve milijardi zlata, kar je šlo v roke zasebnikov. Velik del tega zneska pa je najbrže prešel v last angleškega izravnalnega fonda. Na vsak način pravi poročilo banke, da ni v kratkem pričakovati pomanjkanja zlata, temveč presežek zlata, kakor ga še ni bilo.

Zadolžitev v mednarodnem obsegu se je tudi lani zmanjšala. Od leta 1930. do 1935. je skupni obseg menarodne kratkoročne zadolžitve evropskih držav in Severnoameriške Unije padel od 70 na 30 milijard švicarskih frankov. Nadalje so se zmanjšali tudi dolgoročni mednarodni dolgovi največ radi repatriacije obveznic po posameznih zasebnikih.

Svet se nahaja v začaranem krogu, kajti devizno gospodarstvo ovira trgovino, zmanjševanje trgovine pa zopet povečuje devizne težkoče. Vendar bo ta krogotok moral enkrat prenehati, ker si drugače ni mogoče misliti ozdravitve svetovnega gospodarstva.

Poročilo posebej opozarja na slabe posledice številnih devalvacij. Ko so začeli mednarodni tečajji variirati tudi do 20%, je naenkrat cela vrsta držav začela uvajati ukrepe v korist svojega gospodarstva, vpeljale so nove carine, zvišale obstoječe, uvedle kontingente in podobno, kar je vse še bolj oviralo razvoj mednarodne trgovine.

Politika in zaupanje

Vse bolj se približuje čas, ko je potrebna stabilizacija valut v mednarodnem obsegu. Relativna stalnost valutnih tečajev še ne zadostuje za učvrstitev mednarodnega zaupanja do valut, pa tudi ne zadostje za oživiljenje mednarodnega toka kapitala. Tehnični predpogoji, pa tudi gospodarski predpogoji za oživiljenje svetovnega gospodarstva so dani, toda manjkajo še politični. Zato je treba upoštevati tudi te predpogoje in napraviti red, da se bo gospodarstvo lahko nemoteno razvijalo.

Banka pravi v svojem poročilu doslovno: »Svet mora zopet na novo spoznati staro resnico, da trgovina uspeva najbolj tam, kjer je prosta vseh vezí. Nek napredek v odstranitvi ovir trgovine je bil sicer zadnja leta napravljen s sklenitvijo dvostranskih pogodb, katerih prednosti so se še povečale z vstavitvijo klavzule največje ugodnosti. Stremljenja gredo za tem, da se trgovina razširi v nasprotju s pretiranimi ukrepi tlačenja, ki so bili značilni za državno politiko številnih držav od začetka krize sem.

D. P.

BAKER V JUGOSLAVIJI

V Evropi so samo tri države, ki producirajo baker v omembe vrednih količinah, Nemčija, Španija in Jugoslavija, v zadnjih letih približno v razmerju 50.000:48.000:45.000 ton (l. 1924. je znašala produkcija surovega bakra v Jugoslaviji šele 7.000 ton).

Na ozemlju sedanje Jugoslavije so že v preteklem stoletju otvorili več bakrenih rudnikov. Večinoma so imeli ti rudniki le majhen obseg. Deloma so rudo predelali takoj na licu mesta. Omenimo na primer najdišča v Primorski banovini, kojih ruda je poleg 39 odstotkov bakra vsebovala še znatne množine srebra, zlata in živega srebra. Vsled številnih političnih homatij in pač tudi vsled pomanjkanja glavnice, so skoraj vsi ti rudniki prenehali obratovati. Od trimajstih so v obratu danes samo trije. Največje podjetje je v Boru v Srbiji. Imenuje se »Mines de Bor«, je v francoskih rokah in spada med najbolj rentabilna bakrena podjetja svetá. Vsak dan se predela tam okoli 2.500 ton rude, kar dá na leto okoli 40.000

ton čistega bakra. Celó v letih, ko je ameriški bakreni kartel na ceno bakra hudo pritiskal, je družba izplačevala ogromne dividende; l. 1933. na primer, koje leto je bilo med najslabšimi v bakrenem gospodarstvu, je plačala družba delničarjem 135 odstotkov nominala kot dividendo. Ta zaključek pa ne temelji samo v pridobivanju bakra, temveč v prvi vrsti pač v relativno velikih množinah zlata in srebra, ki ju pridobivajo kot stranski produkt bakra in kojih vrednost krije skoraj vse stroške predelovanja rude. To dejstvo v zvezi s cenenimi močmi in razmeroma kratkimi transportnimi poti do glavnih odjemalnih dežel daje družbi možnost, da dela pod kar najbolj ugodnimi pogoji. Razen prav majhnih količin gre ves baker ven iz Jugoslavije in pride kot fabrikat deloma nazaj. Za preteklo leto 1935. je izkazala družba 26 milijonov dinarjev čistega dobička; če računimo zraven še razne tantieme, provizije itd., vidimo odtok glavnice iz Jugoslavije v približni višini 100 milijonov dinarjev! Ali jih ni škoda! Če bi bil ta rudnik naš in če bi pričeli izkoriščati še druge rudnike, bi mogli v doglednem času plačati z bakrom vse jugoslovanske državne dolgove. »Berliner Tageblatt« piše: »Bei nur teilweiser Ausnützung seiner reichen Kupferlager kann Jugoslawien in wenigen Jahren das erste kupfererzeugende Land Europas werden.«

Angleška družba je v zadnjih letih v bližini Bora izvedla obsežna raziskavanja glede nahajanja bakrene rude in je dosegla na prostoru več sto kvadratnih kilometrov zelo ugodne rezultate. Najdišča rude z relativno visoko bakreno vsebino so bogata, in tudi tukaj se nahaja v njih zlato in srebro. Družba si je skupaj z nekaterimi jugoslovanskimi krogi ta svet zagotovila in beremo, da bo najprvo zgradila napravo za letno produkcijo 40.000 ton čistega bakra in 60.000 unc zlata; 1 unca = 31'1 gramov. Rentabilnost novega podjetja je zajamčena, saj bo delalo pod enako ugodnimi pogoji kot ono v Boru. Obratni stroški za 1 tono rude ne bodo prekorčili 12'1 funtov proti 20 funtom v Čile ali v Južni Afriki. Naj cena bakra še tako pade, bo podjetje vsekakor prav dobro uspevalo. Zato hočejo pripravljajna dela kar moč hitro končati. Omenjena letna množina po mnenju geologov še nikakor ne dosega omega obsega, ki bi ga mogla doseči ob polni delovni kapaciteti. Predvsem se v zvezi z novimi načrti zočet oglašajo glasovi po ustanovitvi domače industrije, ki bi baker predelovala, vsaj v toliko, kolikor znaša lastna domača poraba. Hkrati bi nova industrija pomenila veliko razbremenitev jugoslovanskega delovnega trga. Skupaj z Borom bi nova družba producirala na leto 80.000 do 90.000 ton bakra, s čimer bi daleko presežala produkcijo Nemčije ali Španije.

TRGOVINA MED JUGOSLAVIJO IN NEMČIJO

Povemo naj, kako o tem mislijo Nemci. Dr. L. Oberascher iz Hamburga piše v reviji »Wirtschaftsdienst« sledeče:

V sredi letošnjega marca so se pričeli v Zagrebu razgovori o nadaljnji izgradbi trgovskih odnošajev med Jugoslavijo in Nemčijo. 1. aprila so bili razgovori z uspehom zaključeni.

Že lanska, 1. maja 1934 sklenjena trgovska pogodba med obema državama je rodila izborne uspehe. Od tedaj naprej se je namreč trgovski promet v obeh smereh zelo dvignil. Izvoz Jugoslavije v Nemčijo je danes več kot dvakrat tolik kakor je bil leta 1932, in tudi izvoz iz Nemčije v Jugoslavijo, ki je bil dosegel leta 1933. svojo globinsko točko, je od tedaj naprej izdatno narasel. Do leta 1932. je bila Jugoslavija v trgovini z Nemčijo pasivna, od tedaj naprej pa postaja čimdalje bolj aktivna. Nemčija bi bila v zadnjih letih kupila v Jugoslaviji še dosti večje množine, če bi ne bilo znanih plačilnih težkoč. Jugoslovanskemu izvozu je pretila precejšnja nevarnost, in ta je odstranjena z dogovorom 1. aprila t. l. Zastopniki obeh držav so se zedinili v tem, da se doseže izenačenje izvoza in uvoza, in sicer z obojestranskim zvišanjem trgovskega obsega. Podrobnosti o tem dogovoru doslej niso objavljene. Tendenca je pa razvidna med drugim tudi že iz okolnosti, da so bila urejena razna tehniška vprašanja, tičočna se v prvi vrsti plačilnega prometa. Nemčija je ugodila nekaterim jugoslovanskim željam glede določitve cene za razno jugoslovansko eksportno blago in je obljubila, da se bo nemški tujski promet v Jugoslavijo pomnožil. Obratno je pa seveda tudi Jugoslavija obljubila gotove protikoncesije. Jugoslovanska vlada bo pri svojem postopanju opozarjala zlasti na to, naj one države, od katerih prejema Jugoslavija velike importne previške, potem pomnožitve uvoza iz Jugoslavije dvignejo skupno trgovino in tako preprečijo vsako potrebo svoje izvozne omejitve.

O pripravljenosti Jugoslavije, da upošteva želje nemške zunanje trgovine, pričajo nekateri novejši dokazi. Tako je dobila tvrdka Krupp dve večji naročili in je videti, da bodo sledila še druga.

O razvoju trgovine med Jugoslavijo in Nemčijo v zadnjih letih nas seznanja sledeča tabela:

Milijoni dinarjev	1932	1933	1934	1935	1935 jan.	1936 febr.
Uvoz iz Nemčije	506,4	379,2	497,2	598,1	71,0	118,2
Izvoz v Nemčijo	344,8	470,7	597,8	751,5	92,5	154,0
Saldo za Jugoslavijo	- 161,6	+ 91,5	+ 100,6	+ 153,4	+ 21,5	+ 35,8

V odstotkih

Uvoz iz Nemčije	7'71	13'16	13'91	16'17	14'6	18'6
Izvoz v Nemčijo	11'28	13'94	15'42	18'65	18'3	30'5

Dočim je prišlo leta 1932. od vsega jugoslovanskega uvoza le 7'71 odstotkov iz Nemčije, se je ta uvoz neprestano dvigal in je dosegel v prvih dveh letošnjih mesecih že 18'6 odstotkov. Še bolj je narasel jugoslovanski izvoz v Nemčijo: l. 1932. je šlo od vsega jugoslovanskega izvoza v Nemčijo 11'28 odstotkov, l. 1935. že 18'65 in v prvih dveh letošnjih mesecih celo 30'5 odstotkov.

T O I N O N O

Stečaji in prisilne poravnave v marec in aprilu 1936

Društvo industrijcev in veletrgovcev v Ljubljani objavlja za ta čas naslednjo statistiko (številke v oklepajih se nanašajo na isto dobo pretečenega leta):

Marec

1. Otvorjeni stečaji: V Dravski banovini 1 (4), Savski 4 (13), Vrbaski — (—), Primorski 2 (4), Drinski 1 (—), Zetski — (1), Dunavski 6 (1), Moravski — (2), Vardarski — (—), Beograd, Zemun, Pančevo 1 (2).

2. Razglašene prisilne poravnave izven stečaja: V Dravski banovini 9 (6), Savski 5 (6), Vrbaski 2 (—), Primorski — (3), Drinski 1 (1), Zetski — (—), Dunavski 1 (1), Moravski 1 (—), Vardarski — (—), Beograd, Zemun, Pančevo — (3).

3. Končana stečajna postopanja: V Dravski banovini 4 (4), Savski 1 (5), Vrbaski 1 (—), Primorski — (2), Drinski 2 (5), Zetski — (1), Dunavski 4 (6), Moravski 5 (5), Vardarski 1 (5), Beograd, Zemun, Pančevo 13 (3).

4. Potrjene prisilne poravnave: V Dravski banovini 11 (4), Savski 7 (7), Vrbaski 1 (—), Primorski — (1), Drinski 2 (1), Zetski — (—), Dunavski 2 (1), Moravski — (1), Vardarski — (2), Beograd, Zemun, Pančevo 2 (1).

April

1. Otvorjeni stečaji: V Dravski banovini 1 (4), Savski 3 (4), Vrbaski 2 (1), Primorski 1 (—), Drinski 2 (—), Zetski 1 (—), Dunavski 1 (2), Moravski — (—), Vardarski — (1), Beograd, Zemun, Pančevo 1 (1).

2. Razglašene prisilne poravnave izven stečaja: V Dravski banovini 5 (3), Savski 11 (1), Vrbaski 1 (—), Primorski 1 (1), Drinski 3 (—), Zetski 1 (—), Dunavski 2 (—), Moravski — (—), Vardarski — (—), Beograd, Zemun, Pančevo — (1).

3. Končana stečajna postopanja: V Dravski banovini 5 (8), Savski — (8), Vrbaski — (—), Primorski 1 (—), Drinski 5 (5), Zetski 1 (—), Dunavski 5 (6), Moravski 1 (4), Vardarski 3 (2), Beograd, Zemun, Pančevo 9 (2).

4. Potrjene prisilne poravnave: V Dravski banovini 9 (4),

Savski 3 (9), Vrbaski 1 (—), Drinski 1 (—), Primorski 2 (3), Zetski 1 (—), Dunavski 3 (—), Moravski — (—), Vardarski — (1), Beograd, Zemun, Pančevo 3 (2).

Banovinski proračun za l. 1936./37.

Pregled proračuna izdatkov in dohodkov kaže:

Izdatki:

Občni oddelek: 6,037.134, upravni oddelek: 734.820 Din, kmetijski oddelek: 14,439.568 Din; prosvetni oddelek: 7,453.410 Din;; tehnični oddelek: 38 milijonov 3.564 Din; oddelek za socialno politiko in nar. zdravje: 41,228.381 Din; finančni oddelek: 13,879.286 Din; oddelek za trgovino, obrt in industrijo: 2,621.150 Din; proračunski rezervni kredit: 800.000 Din; skupni redni izdatki: 125,197.313 Din.

Dohodki: Doklada: 45,425.000 Din; delež na skupnem davku na poslovni promet: 2,900.000 Din; trošarine: Din 30,050.000; takse: 15,650.000 Din; ostali banovinski dohodki: 1,200.000 Din; razni dohodki: 1,538.428 Din; dohodki banovinskih zavodov in ustanov: 29 milijonov 435.885 Din. Skupni redni dohodki: 126,219.313 Din.

Banovinske doklade znesejo v 50 % občni dokladi: 39,020.000 Din; 5 % cestni dokladi: 3,905.000 Din; 5% zdravstveni dokladi: 2,500.000 Din; skupno 45,425.000 Din.

Trošarine dajo: na alkoholne pijače: 14,570.000 Din; na ogljikovo kislino in umetne brezalkoholne pijače: 180.000 Din; na mineralne vode: 850.000 Din; na kvas: 2,100.000 Din; na bencin: 4,000.000 Din; na električno energijo: 1,350.000 Din; občinske banovinske trošarine o skupnih banovinskih trošarinah: 5,800.000 Din; na pnevmatike: 1,200.000 Din.

Davki in takse: Na plesne prirreditve in podaljšanje policijske ure: 500.000 Din; 40 % doklada k drž. taksi na vstopnice: 500.000 Din; na lovske karte: 450.000 Din; na lovišča in ribolove: 550.000 Din; na šoferske legitimacije: 250.000 Din; 2 % taksa od prenosa nepremičnin: 7,500.000 Din; 100 % doklada k dopolnilni prenosni taksi: 2,100.000 Din; na zavarovalne premije: 400.000 Din; na dediščine: 500.000 Din; na posest in nošenje orožja: 600.000 Din; banovinske administrativne takse in doklade k državnim taksam po zakonu

o taksah: 1.700.000 Din.; za prenos lastne na živinski potni list: 600.000 Din. Skupno: 15.650.000 Din.

Važne odredbe fin. zakona za leto 1936./37.

O preustroju zavoda za pospeševanje zunanje trgovine in ustanovitvi instituta za proučevanje gospodarstva.

Zavodu za pospeševanje zunanje trgovine se daje poleg gospodarske obveščevalne službe, ki jo vrši, v pristojnost tudi še uporaba zakona o organizaciji in kontroli izvoza živine in živalskih proizvodov in izdelkov, uporaba zakona o kontroli kmetijskih pridelkov, namenjenih za izvoz, kakor tudi drugih določb, s katerimi bi se uravnavala zunanja trgovina; nadalje uporaba trgovinskih pogodb in sporazumov, kolikor je poverjeno ministrstvu za trgovino in industrijo, in kontrola kompenzacijskih poslov v soglasnosti z Narodno banko kraljevine Jugoslavije.

Institut za proučevanje gospodarstva ima kot samostojna državna naprava nalogo, da proučuje sistematično v sodelovanju s prizadetimi gospodarskimi napravami gospodarsko življenje in daje obvestila o stanju gospodarstva in njegovem razvoju.

Z uredbo se predpišejo tudi določbe o računskih poslih obeh naprav, določijo uradniški položaji in zvanja v njih in opredelijo posebni pogoji za pridobitev teh položajev in zvanj. Glede postavitve v zvanje upravnika zavoda in instituta veljajo predpisi odstavka (5) § 49. zakona o uradnikih.

Od kredita, ki je odobren s proračunom kot subvencija zavodu za pospeševanje zunanje trgovine, se določi Din 1.680.000— za osebne in materialne izdatke zavoda, Din 220.000— pa za osebne in materialne izdatke instituta za proučevanje gospodarstva.

O razširitvi pokojninskega zavarovanja nameščencev.

O izvedbi starostnega zavarovanja delavcev.

Minister za socialno politiko in narodno zdravje se pooblašča, da sme, kadar misli, da to gospodarske razmere dovoljujejo:

razširiti pokojninsko zavarovanje nameščencev po predpisih prečiščenega besedila zakona o pokojninskem zavarovanju nameščencev, razglašene v »Službenih novinah« z dne 12. decem-

bra 1933, št. 285/LXXXXIV, tudi na ostale pokrajine kraljevine Jugoslavije, kjer doslej tega zavarovanja ni bilo, bodisi za vse, bodisi le za poedine gospodarske panoge oziroma skupine nameščencev, in izdati v ta namen predpise o ustanavljanju, ustroju in medsebojnem razmerju novih samostalnih nosilcev pokojninskega zavarovanja nameščencev ter o razmerju proti Pokojninskemu zavodu za nameščence v Ljubljani, ki mu sme poveriti izvedbo potrebnih pripravljalnih del za ustanovitev teh nosilcev,

izvesti zavarovanje za onemoglost, starost in smrt po zakonu o zavarovanju delavcev bodisi za vse bodisi za poedine gospodarske panoge in izdati predpise o medsebojnem razmerju med tem zavarovanjem in pokojninskim zavarovanjem nameščencev in rudarjev kakor tudi ostale potrebne predpise.

Naša zunanja trgovina v letu 1935.

Po podatkih Narodne banke bomo v naslednjem očitati naš izvoz in naš uvoz v primerjavi leta 1935 napram 1934, ker se v tem pokaže razlika v izvozu in uvozu.

Izvoz pšenice je znašal l. 1934 97.901 tona za 127.48 mil. Din. V letu 1935 pa je izvoz pšenice upadel na 30.290 ton za 39.80 mil. Din. Iz teh podatkov vidimo splošno krizo v poljedelski proizvodnji, ki sledi iz naslednjih podatkov:

Izvoz koruze: 1934: 673.377 ton za 562.42 mil. Din; leta 1935 pa 387.717 ton za 313.07 mil. Din.

Izvoz raznih žitaric je znašal leta 1934 40.852 ton za 42.06 mil. Din; leta 1935 14.754 tone za 16.04 mil. Din. Izvoz povrtnine — leta 1934 — 34.892 ton za 57.13 mil. Din; 1935. pa 27.397 ton za 60.46 mil. Din.

Suhe slive: leta 1934: 22.316 ton za 98.88 mil. Din; leta 1935: 12.543 ton za 61.53 mil. Din.

Vino: leta 1934 1.934 ton za 3.20 mil. Din; leta 1935 pa 1.140 ton za 2.40 mil. Din.

V izvozu lesa: Drva — l. 1934: 178.259 ton za 30.00 mil. Din; leta 1935: 120.100 ton za 19.03 mil. Din.

Oglje: leta 1934: 34.591 ton za 18.04 mil. Din; leta 1935 pa 24.671 ton za 12.17 mil. Din.

Železniški pragovi: leta 1934: 434.034 kom. za 20.03 mil. Din; leta 1935 pa 272.019 kom. za 11.08 mil. Din.

Lesni izdelki: leta 1934: 44.154 ton za 68.21 mil. Din; leta 1935 pa 7.188 ton za 38.60 mli. Din.

V rudarstvu je znašal izvoz: Svinec surov in v ploščah: leta 1934: 8.924 ton za 23.18 mil. Din; leta 1935: 6.783 ton za 17.31 mil. Din. — Baker surov: leta 1934: 35.978 ton za 364.33 mil. Din; leta 1935: 37.750 ton za 339.92 mil. Din. — Padeč v vrednosti.

Istotako po podatkih Narodne banke je znašal naš uvoz v razdobju leta 1934 — 1935, ki kaže v nekaterih vrstah blaga porast v količini in vrednosti, v drugih vrstah blaga pa padeč.

Uvoz: Bombaž surov: leta 1934: 14.576 ton za 204.16 mil. Din; leta 1935: 14.899 ton za 215.74 mil. Din — porast v količini in vrednosti.

Bombaževo predivo: leta 1934: 15.643 ton za 390.67 mil. Din; leta 1935, pa 13.703 ton za 363.97 mil. Din — padeč po količini in vrednosti. — Bombaževe tkanine: leta 1934: 3.474 ton za 201.04 mil. Din; leta 1935, pa 2.918 ton za 174.29 mil. Din; padeč po količini in vrednosti. Ovčja volna: leta 1934: 3.043 ton za 72.44 mil. Din; leta 1935: 3.531 ton za 81.52 mil. Din — porast po količini in vrednosti.

Volneno predivo: leta 1934: 1.253 ton za 91.55 mil. Din; leta 1935: 1.371 ton za 94.11 mil. Din — porast po količini in vrednosti. — Volnene tkanine: leta 1934: 938 ton za 149.27 mil. Din; leta 1935: 1.052 ton za 158.00 mil. Din — porast po količini in vrednosti.

Svileno predivo: leta 1934: 1.873 ton za 29.91 mil. Din; leta 1935: 2.287 ton za 97.93 mil. Din — porast po količini in vrednosti. — Svilene tkanine leta 1934: 160 ton za 64.62 mil. Din; leta 1935: 175 ton za 71.27 mil. Din — porast po količini in vrednosti.

Kože: leta 1934: 8.820 ton za 125.80 mil. Din; leta 1935: 7.368 ton za 110.75 mil. Din — padeč po količini in vrednosti.

Kava — surova: leta 1934: 5.811 ton za 61.85 mil. Din; leta 1935: 6.573 ton za 62.78 mil. Din — porast po količini in vrednosti.

Južno sadje: leta 1934: 34.045 ton za 86.56 mil. Din; leta 1935: 18.828 ton za 57.17 mil. Din — padeč po količini in vrednosti.

Jeklo: leta 1934: 9.062 ton za 33.39 mil. Din; leta 1935: 10.376 ton za 36.03 mil. Din — porast po količini in vrednosti.

Steklo: leta 1934: 894 ton za 12.61 mil. Din; leta 1935: 1.532 ton za 15.37 mil. Din — porast po količini in vrednosti.

Stroji in aparati: leta 1934: 10.372 ton za 160.27 mil. Din; leta 1935: 8.779 ton za 186.45 mil. Din.

Trgovina med Jugoslavijo in Bolgarijo raste. Sicer je padel naš lanski izvoz v Bolgarijo od 8.670.000 na 8 mil. 420.000, obratno se je pa nepričakovano dvignil izvoz iz Bolgarije v Jugoslavijo, od 5 milijonov levov kar na 22.6. Prejšnji aktivum Jugoslavije se je obenem umaknil močnemu pasivu.

Nemčija in Balkan

Značilni znak v zunanji trgovini balkanskih držav v preteklem letu je rastoči pomen Nemčije. O trgovini med Jugoslavijo in Nemčijo smo že govorili. O Bolgariji beremo, da se je njena trgovina z Nemčijo v primeru z letom 1934. dvignila v preteklem letu za okoli 30 odstotkov; delež izvoza v Nemčijo je narasel na 40 odstotkov vsega bolgarskega izvoza, delež uvoza iz Nemčije pa celo na 54 odstotkov vsega uvoza. Tako se sedaj nekako polovica vse bolgarske zunanje trgovine vrši v smeri proti Nemčiji in od tam. Nerodni so le plačilni pogoji in ima Nemčija v trgovini z balkanskimi državami zmeraj zaostanke, ki se jih skuša znebiti z industrijskimi dajatvami. Vsekakor pomembno je dejstvo, da je Nemčija stopila v tej trgovini tako v ospredje.

Tuji kapitali v Jugoslaviji

Odstotno znaša udeležba tujega kapitala sledeče:

Udeležena je Francija z 32.5 odstotka, Anglija z 28.3%, Avstrija z 3.02%, Švica s 14.1%, Češkoslovaška z 12.1%, Zed. drž. Amerike z 12.1%, Belgija z 10.1%, Nemčija z 8.2%, Italija z 2.8%, Ogrska z 1.1%.

Važna je udeležba tujega kapitala v naših bankah. Od 20 vodečih denarnih zavodov dela 16 s tujim kapitalom. Francija je udeležena v našem bankarstvu z 800 milij. Din; Avstrija z 500 milij. Din; Nemčija z 180 milij. Din; Belgija z 250 milij. Din; Ogrska z 200 milij. Din; Italija z 100 milij. Din.

Skupno s kapitali Švedske in Poljske je udeležen v jugoslovanskih bankah tuji kapital z zneskom 3 milijarde Din.

Izvoz lesa iz Jugoslavije. Vsled sankcij je izvoz lesa iz Jugoslavije proti koncu preteklega leta močno padel. Upali smo, da bo letos bolje, kar smo dobili v Ženevi zagotovilo o nadomestilu zadevne izgube. Rezultat tega zagotovila se zrcali v naslednjih številkah:

	Izvoz lesa v mesecih	
	jan.-febr. 1935	jan.-febr. 1936
v tonah	123.300	72.604
v mil. din	94·8	60·0

Hranilne vloge v Nemčiji so znašale na koncu preteklega leta 13.670 milijonov mark. V letu 1935. so narasle za 990 milijonov mark proti 728 in 618 milijonom v letih 1934. in 1933.

Izvoz lesa iz Avstrije je dosegel v preteklem letu 1.230.000 ton proti 1.140.000 tonam v letu 1934. Večji izvoz gre glede iglastega rezanega lesa v prvi vrsti na rovaš Italije, glede okroglega lesa na rovaš Nemčije, ki je leta 1935. kupila v Avstriji za 65 odstotkov več lesa kot leta 1934., in glede jamnega lesa na rovaš Ogrske, ki je kupila skoraj še enkrat toliko kot l. 1934. Prodaja v druge dežele je padla. V zadnjem času se je izvoz lesa iz Avstrije poslabšal, ker so zlasti v prometu z Italijo plačilne težkoče zelo velike, tako da marsikakšno podjetje v Italijo sploh ne more več dobavljati. Tudi v prometu z drugimi deželami obstojijo denarne nakazilne težkoče.

»Prva inflacija v zgodovini človeštva«
Tako je naslov 170 strani obsegajoči študiji, ki jo je v češkem jeziku izdal v Pragi Adolf Lambl. Govori nam v prvi vrsti o vrednostni politiki Johna Lawa v pričetku 18. stoletja z vsemi njenimi napakami in pogrešenimi pojmi, ki so slednjič postali najvažnejši vzrok francoske revolucije. Tendenca knjige je dokazovanje, da more eno leto finančnih in gospodarskih napak narodnemu premoženju več škodovati kot vojske ali nesrečni mirovni sklepi.

Rekordni zaključki nikljevega trusta. International Nickel Comp. je dosegla v preteklem letu rekordno dohodke v znesku 26 milijonov dolarjev proti 18·48 milijonom v letu 1934 in tudi za 3·8 mil. več kot v dosedanjem rekordnem letu 1929. Če bo oboreževalna konjunktura trajala dalje, računa podjetje s še večjim dobičkom. Tudi kovinska prodaja koncerna je bila v preteklem letu rekordna; pri niklju je bila za 42 odstotkov večja kot v letu prej, pri bakru za 20%, pri srebru celó za 300%; tudi pri platini, ki je stranski produkt pri proizvodnji niklja, se je prodaja dvignila. Dobitek na delnico je določen za preteklo leto z 1·65 dol., dočim so plačali leta 1934 le 1·13 dol. na delnico in leta 1933 samo 0·53 dol.

Aluminij

Svetovna produkcija aluminija se je v preteklem letu napram letu 1934. pomnožila za 51 odstotkov. Nemčija je s 63.000 tonami prvi producent aluminija na svetu (leta 1934.: 37.000 ton); sledijo Zedinjene države s 54.000 tonami (leta 1934.: 34.000); dalje Rusija 25.000 (14.400), ki je v preteklem letu prekosila Kanado, Francijo in Norveško. Na četrtem mestu je Kanada z 20.600 tonami (15.000), potem Vel. Britanija 16.000 (12.500), Norveška 15.500 (15.400) itd. Zanimiv je veliki prirastek produkcije v Švici, od 8100 na 19.400 ton. Italija se je s 13.100 tonami komaj obdržala na višini leta 1934. (12.800). Na novo vidimo leta 1935. Japonsko s produkcijo 4000 ton in Ogrsko s 600 tonami. V Avstriji je produkcija padla od 2100 na 1000 ton. Vsa lanska svetovna produkcija je dosegla 257.000 ton, to je 78.000 ton ali 51 odstotkov več kot leta 1934. (170.000 ton). Spričo velike kapacitete v svetovni proizvodnji aluminija in spričo vedno večje produkcije posebno v »novih« deželah (Rusija, Japonska) se cena aluminija pač ne bo mogla držati na dosedanji višini. Sicer postaja poraba aluminija od dne do dne večja, a produkcija je še hitrejša kot poraba. — Iz gornjih števil vidimo, da sta producirala Nemčija in Amerika (Združene države) lani skupaj 117.000 ton, kar je toliko kot dobrih 45 odstotkov svetovne produkcije.

Producija in razdelitev zlata na zemlji

Letno poročilo angleške Union Corporation prinaša zanimiv seznam o lanski zlati proizvodnji. Znašala je 30·5 milijonov unc ali 31·1 gr. Na prvem mestu je Južna Afrika z 10·77 milijoni unc; nato pridejo ostale britanske dežele (dominioni, kolonije itd.) s 6·4 milijoni, skupaj torej Britanski imperij 17·17 milijonov unc ali 56 odstotkov vse svetovne produkcije. Rusija je producirala 5·6 milijonov, Zedinjene države 3·1 itd. Južna Afrika, ki je producirala v prejšnjih letih sama do 60 odstotkov svetovne produkcije, izkazuje v preteklem letu 1935. le še 35%; upajo pa, da bodo do leta 1940. zvišali produkcijo zopet na 15 milijonov unc. Leta 1929., je znašala vsa svetovna produkcija 19.556.000 unc, lani 30·5 mil., do leta 1940. pa mislijo, da se bo zvišala na 40 milijonov unc, kar bi bila več kot dvakratna produkcija leta 1929.

Razdelitev zlatih zalog je ostala v

preteklem letu nespremenjena, le razmerje med ameriškimi Zedinjenimi državami in Francijo se je precej spremenilo. V novčnih bankah in zakladnih uradih je bilo na koncu leta 1935. nakopičenega 6477 milijonov unc zlata; od te vsote so imele Zedinjene države 40 odstotkov, Francija 17, skupaj 57%. Na koncu leta 1934. so imele Zedinjene države 34 odstotkov, Francija 22 odstotkov, skupaj 56 odstotkov. A dočim je bilo razmerje leta 1934. 34:22, se je v teku preteklega leta spremenilo v 40:17; prej je manjkalo Franciji samo 12 odstotkov do ameriške količine, na koncu leta 1935. ji je manjkalo 23 odstotkov.

V prvem letošnjem četrtletju so svetovne zlate zaloge narasle za 79 milijonov zlatih dolarjev. Padle so v Franciji za 28 milijonov, v Belgiji za 14 itd.; narasle so pa v Zedinjenih državah za 35 milijonov, v Holandiji za 28, v Švici za 23, v Južni Afriki za 17 itd.

Kje se rude predelujejo

Raziskali so, kje se rude, v kakšni deželi nakopane, predelajo. Vidimo dva nasprotna tečaja: bakrena ruda se skoraj v celoti (91%) predela v sirovo kovino v deželah produkcije (le v Jusuaviji ne!) nasprotno pa boksit v aluminij v deželah produkcije le z 20 odstotki. Cinova ruda se v svrhu predelave nekako z 49 odstotki izvažata v inozemstvo, cinkova pa s 37 odstotki. Od predelanih kovin se na primer pri aluminiju predeluje 75 odstotkov na licu mesta dalje, 25 se jih pa izvažata, dočim se pri cinu na licu mesta predela naprej le 17 odstotkov in se 83 odstotkov izvažata. Itd.

Japonska konkurenca s kinini. Drevo, iz čigar skorje se dobiva kinin, so gojili doslej v prvi vrsti v Nizozemski Indiji. Sedaj so pa pričeli s tovrstnimi nasadi tudi Japonci, in sicer na otoku Formozi, ter upajo, da bodo v kratkem krili polovico svoje porabe z lastnim pridelkom, kar bo za Nizozemsko Indijo pač velika izguba.

Pridelek bombaža za leto 1935./36. se ceni na 26.300.000 bal, kar je 11 odstotkov več kot v letu 1934./35. in za 3 odstotke več kot v povprečnosti zadnjih desetih let.

Čajeva propaganda. Propagandna akcija za pomnoženo uživanje čaja bo dosegla dimenzije, ki bodo v zgodovini propagande za eno samo vrsto blaga menda edinstvene. Nizozemskoindijska vlada, ki prevzema seveda le del skup-

nih propagandnih stroškov, je dala samo za prvo propagandno leto 645.000 hol. goldinarjev na razpolago. To so vsote!

Rusija napreduje v požlahtitvi kožu-hovine. Pred kratkim se je vršila v Leningradu akcija kožu-hovine in so se poročale ob tej priliki razne zanimivosti. Tako na primer so sklenile največje kožu-hovinske tvrdke Zedinjenih držav in Anglije z Rusijo pogodbo, po kateri naj jim Rusija pomaga pri tehniški predelavi in pri barvanju. Prav tak dogovor je sklenila nato Rusija z največjo francosko kožu-hovinsko tvrdko. Od meseca do meseca raste množina kožu-hovine, ki se za inozemstvo v Rusiji predeluje, kar ji prinaša seveda lepe dohodke.

Svetovna preskrba s surovinami. Udeležbo držav v svetovni produkciji surovin nam deloma pokažejo sledeče številke. Britanski imperij proizvaja 55% vsega kaka, 51% volne, 99,5% džute, 58% gumija, 93% niklja, ca 65% zlata, 30% manganove rude, 34% kromove rude, 35% cinka, 45% svinca, 43% cinove rude, 25% pšenice, 25% kopre, 25% bombaža, 25% premoga, 30% bakra. Francija (s kolonijami) ima vodilno vlogo le v boksitu (47%), železni rudi (30%) ter kalijevi soli (20%), a ima tudi v drugih vrstah lepe odstotne deleže. Holandija (s kolonijami) proizvaja 34% kopre, 37% gumija (kavčuka) in 16% cinove rude. Zedinjene države nastopijo s sledečimi velikimi številkami: 35% kopre, 55% koruze, 49% bombaža, 60% petroleja, 30% cinka, 13% srebra. Tudi Sovjetska Rusija navaja lepe številke: 24% pšenice, 22% lanenega semena, 28% kromove rude in 60% manganove rude; odstotni deleži Rusije v svetovni produkciji se večajo od dne do dne.

Polovico izvoza iz Rumunije tvori petrolej. V nasprotju z ustrojem predvojnega izvoza iz Rumunije in tudi v prvih letih po vojski, ko je izvažala Rumunija v prvi vrsti žito, je stopil v zadnjih letih petrolej daleko na prvo mesto. Sedaj zavzema petrolej več kot polovico vsega rumunskega izvoza, in šele na drugem mestu so poljedelski produkti. Vzrok je agrarna reforma, ki je odpravila poljedelske veleobrate. Zboljšanja v tem oziru pričakujejo od pomnožene gojitve medicinskih in industrijskih rastlin ter od intenzivnejše živinoreje, in so izgledi v obeh panogah prav dobri. Slednjič izvažata Rumunija tudi les, a baš tukaj je konkurenca zelo velika.

Svetovna industrijska produkcija v zadnjem četrtnem letu preteklega leta izkazuje napram zadnjemu četrtnem letu 1934. velik prirastek, in sicer v Zedinjenih državah za 28 odstotkov, v Belgiji in Nemčiji za 19, v Kanadi za 17, v Avstriji za 13, v Ogrski za 9, v Japonski, Norveški in Angliji za 8, v Danski za 6 itd.

Angleška zunanja trgovina v prvem letošnjem četrtnem letu izkazuje s 106'08 milijoni funtov pri izvozu prav isto številko kot lani v istih mesecih, uvoz je bil pa z 200'32 milijoni letos za 12 odstotkov večji kot lani.

Ruske vžgalice v Angliji dobro napredujejo. Ustanovila se je tam družba, ki se peča izključno le s prodajo ruskih vžgalic. Ta prodaja je zavzela takšne izmere, da je bilo treba ustanoviti lastno prodajno organizacijo.

Ameriška avtomobilna industrija zaznamuje zopet lepe uspehe. General Motors Corp. izkazuje za prvo letošnje četrtno leto 50 milijonov dol. čistega dobička proti 31'51 mil. v prvem lanskem četrtnem letu. Chrysler Corp., ki je imela lani v isti dobi 9'16 dol. čistega dobička, jih je imela letos 11 milijonov. Tudi Studebaker Corp., ki je zaključila po sanaciji preteklo leto s precejšnjo izgubo, izkazuje za prvo letošnje četrtno leto prvič po štirih letih zopet nekaj čistega dobička.

Sladkor iz plina in vode. V Angliji poznajo že nekaj časa način pridobivanja sladkorja iz ogljikove kisline in vode. V Kanadi je znašel sedaj profesor Hilbert način, da pridobi celulozo iz stranskih produktov plinov, ki prihajajo iz zemlje. Tudi tukaj gre pot najprej preko sladkorja in se konča v celulozi, ki je za izdelovanje umetne svile tako važna. S tem naredi Hilbert isto kot rastline, ki napravijo iz ogljikove kisline najprvo sladkor, potem pa skrob in celulozo.

Rusija dobavlja stroje. Kakor smo že pisali, bi si še pred par leti nihče ne bil mogel misliti, da bo Rusija kdaj stroje prodajala. Sedaj je pa celo v Taškentu v najnotranji Aziji zgradila tovarno za izdelovanje poljedelskih strojev, posebno onih za predelovanje bombaža. Pošilja jih v prvi vrsti v Iran (Perzijo), v Afganistan in v Zapadno Kitajsko. Poleg popolnih strojev izdeluje tovarna tudi nadomestne dele za poljedelske stroje.

V 38 letih 100 gramov radija so proizvedli v Jahimovu na Češkem. Za do-

bavo enega grama radija je potrebnih 10 ton uranove rude in 30 ton kemikalij. Doslej so uporabili okoli 1000 ton uranove rude in okoli 3000 ton kemikalij, skupaj 4000 ton materiala, kar je toliko kot osem tovornih vlakov po 50 vagonov, dočim bi se mogel ves radij spraviti v malo stekleničico.

Queen Mary, velika angleška ladja, je zavarovana za 4,800.000 angleških funtov. Sedaj pa izračunaj in boš dobil približno letni izvoz ali uvoz Jugoslavije.

Ameriška Zveza jekla (United States Steel Corporation) je izkazala lani v prvem četrtnem letu 2,170.000 dol. zgube, letos pa 930.000 dol. čistega dobička.

Sintetičnega dušika v Italiji so producirali v preteklem letu 2,950.000 met. stotov. Poraba znaša 3,500.000 stotov; diferenco so po večini uvozili iz Čile.

Hiše iz bombaža. V ameriški državi Teksas delajo poskuse, kako bi bombaž porabil kot stavbni material pri gradbi hiš. Bombaž stisnejo skupaj s peskom v velike plošče, ki jih potem uporabijo kot zid in steno. Nova snov se odlikuje po lahkoti in po slabem prevajanju zvoka. Če bo novi gradbeni način obveljal, bo kriza na ameriškem bombažnem trgu na mah prenehala.

Produkcija elektrike večja kot l. 1929. Električna produkcija sveta je narasla v preteklem letu za nadaljnjih 30 milijard KW ur ali za 87% na novo rekordno višino 375 milijard KW ur. V primeri z letom 1932., ki je bilo leto krize in kojega produkcija je znašala 285 milijard KW ur, je bila lanska produkcija za več kot 30 odstotkov večja; hkrati je lansko leto tudi daleko prekosilo predkrizno rekordno leto 1929., ko je znašala produkcija 310 milijard KW ur. Od večjih držav omenimo sledečo lansko produkcijo (v milijardah KW ur): Zedinjene države 94, Nemčija 35, Rusija 26, Velika Britanija 26, Kanada 23, Francija 16, Italija 14, Šveica 6 itd. Od leta 1929. dalje je produkcijo najbolj pomnožila Rusija, na štirikratno višino; pomnožitev v Veliki Britaniji je bila 46odstotna, v Španiji 34%, v Kanadi 30%, v Italiji 26%, v Nemčiji 16% itd.

Poraba cinka raste. Na koncu l. 1934. je bil svetovni cinkov kartel razpuščen; od tedaj je začela poraba cinka zelo rasti. Če označimo za leto 1924. porabo cinka s številko 100, je znašala poraba leta 1932. 81, leta 1934. 113 in leta 1935.

že 131 točk. Od leta 1932. do leta 1935. je narasla svetovna poraba cinka za 61·7%. Mesečni konsum, ki je znašal leta 1934. 77.000 ton, je narasel lani na 82.400 ton.

Konjunktura v Zedinjenih državah se stalno boljša. Tako na primer se je število vretenskih ur v prvem letošnjem četrtletju dvignilo na 21.714 milijonov proti 20.748 milijonom v istem lanskem četrtletju. — Število brezposelnih je v marcu napram februarju padlo za 225.000 in so se tedenski dohodki delavcev v primeri s prejšnjim mesecem zvišali za deset milijonov dolarjev.

S sladkorno peso obdelani svet v Evropi brez Rusije ceni Licht na 1.620.000 ha, kar je 4·2% več kot lani; za Rusijo navaja 1.240.000 ha, +2%, skupaj 2.860.000 ha ali 3·3% več kot lani.

Največji producent palmovega olja je postala v preteklem letu Nizozemska Vzhodna Indija ter je prekosila tudi Zapadno Afriko. Izvoz palmovega olja je narasel na 141.000 ton od 121.000 ton v letu 1934. Izvoz kobre je dosegel 480.000 ton.

Standard Oil New Jersey, velika ameriška petrolejska družba, izkazuje za preteklo leto okoli 80 milijonov dolarjev čistega dobička proti 46 milijonom v letu 1934.

Zunanja trgovina Zedinjenih držav

Zelo čudna so pota te trgovine. V prvem letošnjem četrtletju je znašala 1156 milijonov dolarjev proti 1021 mil. v prvem lanskem četrtletju, pri čemer je bil uvoz že večji kot izvoz. Potek v zadnjih treh letih je sledeči (v milijonih dolarjev):

	Uvoz	Izvoz	Saldo
1. četrtletje 1933.	274·6	330·1	+ 55·5
2. četrtletje 1933.	317·5	339·2	+ 21·7
3. četrtletje 1933.	444·6	435·7	— 8·9
4. četrtletje 1933.	412·9	570·0	+157·1
1. četrtletje 1934.	426·6	525·9	+ 99·3
2. četrtletje 1934.	437·2	510·3	+ 73·1
3. četrtletje 1934.	378·4	525·4	+147·0
4. četrtletje 1934.	412·8	572·1	+159·3
1. četrtletje 1935.	496·7	524·3	+ 27·6
2. četrtletje 1935.	498·0	499·8	+ 1·8
3. četrtletje 1935.	508·4	543·8	+ 35·4
4. četrtletje 1935.	545·2	714·7	+169·5
1. četrtletje 1936.	580·0	576·0	— 4·0

V prvem času po razvrednotenju dolarja je rasel izvoz Zedinjenih držav vsled dumpinga dosti hitreje kot uvoz in se je aktivna bilanca leta 1934. močno ojačila. Dolar je sedaj že več kot leti stabiliziran na novi pariteti, vpliv dumpinga je nekoliko odnehal in je dvig uvoza v zadnjem času razmerno večji kot naraščanje izvoza, pri čemer zahteva tudi zopetni gospodarski razmah Zedinjenih držav večjega uvoza. Poglejmo le saldo prvega četrtletja v zadnjih štirih letih: od +55·5 milijona dolarjev v prvem četrtletju 1933. je narasel v 1. četrtletju 1934. saldo na +99·3, pa je padel lani na +27·6 in je izkazan v 1. četrtletju 1936. — 4 mil. dol.

Resnica? Te dni beremo, da je bil v Rimu izdan patent, ki bi pomenil v slučaju izvedbe popoln preobrat v tekstilni industriji. Neki italijanski družbi se je baje posrečilo, da je izdelala iz odpadkov sira in masla snov, ki se da presti in tkati kot volna. Iz 1 kg mleka so napravili prav tako težko novo predilno snov, pri čemer so pa stroški mnogo manjši kot pri strižbi ovčje volne.